

# Özel Sektörde Çalışan Yönetici Kadınların Annelik Anlatıları Deneyimler, Beklentiler ve Annelik İdeolojileri

Meral Timurturkan

**Öz:** Değişen sosyal yapılarla birlikte toplumsal cinsiyet rol ve kalıplarında, ebeveynlik ilişkilerinde değişim yaşanmakta, kadınlar ve annelik rolleri açısından olduğu kadar erkeklik ve babalık rolleri anlamında da çarpıcı dönüşümlere neden olmaktadır. Bu yaşanan dönüşümlerden biri de kadınların tam zamanlı işgücüne katılması ve önemli pozisyonlarda çalışmasıdır. Her ne kadar ev içi rollerde ve çocuğa ilişkin sorumluluk paylaşımında dikkate değer bir değişim yaşansa da, dönüşümün beklenen düzeyde gerçekleşmediği, çalışan annelerin iş yaşamlarını ve ev içi sorumluluklarını dengelemek için daha fazla yükün altına girmek zorunda kaldıkları tartışılmaktadır. Bu süreçte egemen annelik ideolojileri olan “yoğun”, “iyi”, “mükemmel” ve “ideal” annelik ideolojilerinin eklenmesi ile birlikte çalışan aynı zamanda çocuğun istek ve sorumluluklarını aksatmayan bir annelik biçimi yaratılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda söz konusu çalışma profesyonel iş yaşamında kadın ve anne olarak bulunmanın toplumsal anlamlarına odaklanmaktadır. Bu çerçevede çalışmanın amacı, yaşanan dönüşümü annelerin deneyimlerinden hareketle ve kendi söylemlerinden ve tanımlamalarından yola çıkarak tartışmaya açmaktır. Çalışma Antalya ilinde beş yıldızlı otellerde çalışan orta ve üst düzey yönetici ve aynı zamanda anne olan kadınlarla yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmelerin verilerinin tartışılmasına dayanmaktadır. Derinlemesine görüşmelerden hareketle; kadınların çalışma yaşamını, ev içi rollerini ve özellikle de annelik rollerini dengeleme çabaları onlar üzerinde bir baskı yarattığı görülmektedir. Bu durum çalışma saatlerinin dışında kalan vaktin ev içi sorumluklara veya çocuğun bakımına ayrılmasına neden olmakta ve kadınların sosyal hayatı üzerinde bir kısıtlamaya yol açmaktadır. İdeal anneliğin ölçütünü belirleyen egemen annelik ideolojileri de kadınlar üzerinde gerilime yol açmakta, yetersizlik duygusu, vicdan yapma, daha iyi olma çabası, sosyal aktivitelerden geri çekilme bu gerilimlerden bazılarıdır.

**Anahtar Kelimeler:** Annelik, yoğun annelik, toplumsal cinsiyet, çalışma yaşamı.

**Abstract:** Together with changing social structures; gender roles, patterns and parenting relationships are also changing resulting in dramatic transformations in terms of manhood and fatherhood roles as well as women and motherhood roles. One of the transformations occurring is the participation of women in full time labour force and their employment in significant positions. Although there has been a remarkable change in domestic roles and division of child responsibility, it is discussed that transformation is not enough as it is expected, working mothers are forced to have much more burden in order to balance their professional life and domestic responsibilities. Together with attaching dominant motherhood ideologies which are “intense”, “good”, “perfect” and “ideal” to this process, it is tried to be created a form of motherhood that does not ignore a child’s wishes and responsibilities while having a professional life. In this context, this study focuses on the social implications of existing as a woman and a mother in the professional working life. In this framework, the aim of this study is to discuss occurring transformation on the basis of mothers’ experiences, their own discourses and definitions. The study is based on the discussion of face-to-face in-depth interviews data conducted with women who are middle and senior managers, and also mothers who work in five-star hotels in Antalya province. With reference to in-depth interviews; it is seen that women’s efforts to balance work life, domestic roles and especially motherhood roles create a pressure on them. This situation results that they have to use their spare time for their domestic responsibilities and childhood care, also it causes a limitation on their social lives. The dominant motherhood ideologies which determine ideal motherhood standard cause a tension on women; the feeling of inadequacy, conscience, effort to be better and withdrawal from social activities are some of these tensions.

**Keywords:** Motherhood, intensive mothering, social gender, work life.

@ Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. mtimurturkan@mehmetakif.edu.tr

ID <http://orcid.org/0000-0002-1505-5544>

## Giriş

Anneliğe ilişkin çalışmalar ve araştırmalar, genel olarak anneliğin toplumsal anlamlarına odaklanmakta ve bir kurum olarak kadınların sosyal ve kamusal yaşamı üzerinde ne tür etkilere sahip olduğunu tartışmaktadır. Söz konusu tartışmaların iki farklı ekseninde gelişerek anneliği tartışmaya açtığı görülmektedir. Bir taraftan toplumun yeniden üretim işlevi için önemli bir yere sahip olduğu düşünülen anneliğin doğal ve içgüdüsel olduğu fikri, öte yandan bu söylemin tam karşısında yer alan ve anneliğin doğal bir durum olmadığını, tarihe yön veren dinamikler ışığında kültürel ve sosyal olarak inşa edildiğini savunan fikirler iki farklı bağlamda konuya ilişkin bir tartışma yürütmektedir. Nitekim söz konusu tartışmalar, feminist paradigma içinde de bölünmelere yol açmış konuya ilişkin bir yandan radikal eleştirel bir yaklaşım geliştirilirken (Millet, 1989; Firestone, 1993, Mitchell, 1985) öte yandan kadınlık ve annelik deneyimini ön plana çıkartan ve annelik deneyimini olumlayan çalışmalar yapılmıştır (Ruddick, 1980; Rich 1995). Anneliğin kadınlar üzerinde baskılayıcı bir kurum olduğunu söyleyen eleştirel yaklaşım, aile içi rol dağılımındaki dengesizliklere, cinsiyet ayrımcılığına ve üreme teknolojilerinin üzerindeki kontrole dikkat çekerken, anneliği bir deneyim olarak ele alan yaklaşımlar ise anneliğin olumlu yönlerine dikkat çekmekte ve kadınlara özgü düşünme biçimini şekillendirdiğini tartışmaktadır.

Sosyolojik bağlamda yapılan çalışmalar çeşitlilik göstermekle birlikte anneliği toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ele aldığı görülmekte ve bu rollerin kadınların gündelik faaliyetlerini, iş gücüne katılma durumunu ve işteki pozisyonu etkilediği de düşünülmektedir (Collins, 2019; Corinaldi, 2019; Zhou, 2017; Gerson, 2010; Borris, 1994; Hochschild & Machung 1989). Aynı zamanda egemen annelik ideolojilerinin de toplumsal yaşama nüfuz ederek annelik deneyimini etkilediği de tartışılmaktadır (Douglas & Michaels 2014; Christopher, 2012; Goodwin & Huppatz, 2010; Hays, 1996; Thurer, 1994). Anneliğin önemli bir çalışma olarak görülmesinin ardında yatan en önemli faktör kadınlık kimliğini tamamlayan önemli bir olgu olarak görülmesi ve bunun toplumsal, politik ve kültürel sonuçlarıdır. Çünkü toplumsal cinsiyetin önemli bir birleşeni oluşturan annelik rolü ve tartışılan farklı annelik biçimleri, kadının hem özel yaşamdaki yerini hem de kamusal alandaki ilişkilerini belirlemektedir. Terry Arendell'e göre annelik ideolojisi kaçınılmaz olarak bireylerin ve aile üyelerinin yaşamlarına derinlemesine etki ederek kadınların kimliklerini ve etkinliklerini şekillendirmektedir. Kadınlar bu ideolojiye zaman zaman karşı bir direnişte bulunsa da, eylem ve yargılarını biçimlendirmeye devam etmektedir (Arendell, 1999, s. 3, aktaran: Goodwin & Huppatz, 2010, s. 2). Anneliğin içgüdüsel olduğu ve mutlak sevgi, şefkat ve özveri içermesi gerektiği fikri; kadınların haya-

tına yön vererek evrensel bir hakikat olarak sunulmaktadır. Bu anlayış kadınların toplumsallıklarının kurulmasına aracılık ederek kamusal alandaki görünürlüğüne de etki etmektedir. Anne olan bir kadının belli bir dönem çocuğunun temel bakımı ile ilgilenmesi ve dolayısıyla evde kalması gerektiği düşüncesi egemen annelik söylemini şekillendirmektedir (Glenn, 1994 Moore, 2003). 2. Dalga feminizmin hem kamusal hem de özel alanda hak arama girişimi, kadınların toplumsal görünürlüğünü artırarak, aile ve iş yaşamında yeni dönüşümlere neden olmuştur. Bu sürecin yarattığı en önemli dönüşümlerden biri de, çalışan anne mitinin yükselmesi ve bu mitin egemen annelik ideolojisine eklenerek kadınların eylemlerini ve gündelik hayat içindeki faaliyetlerini yönetmesidir. Kadınların iş gücüne dâhil olmasıyla oluşan beklenti; toplumsal cinsiyet rollerinde bir dönüşüm yaşanacağı ve erkeklerin de ev içi rollerde ve çocuk bakımında sorumluluk alacağı yönündeydi. Her ne kadar kadınların iş gücüne aktif ve yoğun bir şekilde katılımı ebeveynlik ve toplumsal cinsiyet rollerinde bir dönüşüm yaratsa da beklenen düzeyde bir devrimin gerçekleşmediği ve kadınların geleneksel rollerini sürdürmeye devam ettiği tartışılmıştır. Kadınların çalışma yaşamına aktif katılımı, çalışmayan ve tam zamanlı çocuk bakan anne mitini yıkarak kariyer planını ertelemeyen hem çalışan hem de çocuğuyla her koşulda ilgilenen yeni bir annelik miti de yaratmıştır. “İdeal”, “iyi” ve “yoğun” annelik ideolojileri ile birlikte kadınlardan toplumsal beklenti artarak devam etmiş ve anneliğin sınırları bu çerçevede belirlenmeye çalışılmıştır. Çocuk merkezli yaşamı ön gören bu ideolojiler ister çalışsın ister çalışmasın tüm kadınları kapsayarak; onların çalışma koşullarını, özel yaşamlarını ve toplumsal cinsiyet rollerini şekillendirmektedir. Tam zamanlı çalışsa bile, çocuğun her türlü ihtiyacını karşılayan, onun kişisel gelişimini önemseyen, isteklerini öncelikli tutan, özverili, sevgisini belli eden ve üzüntülerini bastıran bir annelik ideolojisi yaratılmaktadır. Hays’ın tartıştığı yoğun annelik ideolojisi bu noktada çalışan kadınların deneyimini anlamak için önemli bir açılım sunmaktadır. Yoğun çalışma yaşamı, kadınlık rolleri ve buna eklenen annelik ideolojileri; kadınlar üzerinde baskılayıcı birer etkene dönüşerek özgürlük alanını sınırlandırmaktadır.

Bu çalışmada, kadının istihdam ilişkilerine girmesiyle birlikte değişen dönüşen yeni konumuna paralel olarak annelik ve aile içindeki sorumluluklarını sürdürmesi durumunu kendi deneyimleri ve söylemlerinden hareketle tartışmayı amaçladığı için annelik ve kadının yeni konumuna odaklanılmıştır. Dolayısıyla istihdam ilişkilerini de içerecek biçimde yönetici kadınların annelik deneyimlerini anlamak çalışmanın amaçları arasındadır. Bu çerçevede değişen toplumsal yapıyla birlikte toplumsal cinsiyet ilişkilerinde erkeğin değişen konumuna ilişkin tartışma ve çalışmalar da günümüzde oldukça popüler ve önemli bir alanı oluşturmaktadır. Değişen erkeklik algısı ve babalığa yüklenen anlamların gündelik hayat sosyolojisi ve mikro iktidar

ilişkileri içinde tartışıldığı çalışmalar oldukça zengindir (Bianchi et al., 2000; Doucet, 2013; Barutçu & Hıdır, 2016). Ancak bu çalışma özellikle özel sektörde çalışan ve anne olan yönetici kadınların bu konumlarını anlamlandırma biçimlerine odaklanmakla sınırlandırılmıştır. Yöneticilik görevi; yoğun bir duygusal emek ve zihinsel çaba gerektirmekte, bu ise kadınların hem çalışma yaşamı hem de özel yaşamı üzerinde baskılayıcı olabilmektedir. Dolayısıyla çalışma yaşamına aktif dâhil olmanın yanı sıra sahip olunan pozisyon ve sorumluluk alanının da annelik deneyimini şekillendireceğine inanılmaktadır. Bu bağlamda yönetici kadınlar, bir yandan kariyer süreçlerini planlamak zorunda kalmakta, öte yandan annelik ve toplumsal cinsiyet rollerinin beklentilerini karşılamaya çalışmaktadır. Anne olan kadınların kendi yaşam dünyasında nasıl anlamlar oluşturduğu ve anneliğe ilişkin süreçleri nasıl deneyimlediğini anlayabilmek için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş ve yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Antalya ilinde, Mart- Nisan 2019 tarihleri arasında, 5 yıldızlı otellerde çalışan 15 orta ve üst düzey yönetici kadın ile amaçlı örneklem doğrultusunda mülakatlar yapılmış; annelik deneyimi, çalışma yaşamı ve diğer rollere ilişkin yaşanan çatışmaların, gerilimlerin veya uzlaşım alanlarının neler olduğu anlamaya çalışılmıştır. Kadının istihdam ilişkilerine dâhil olması ve kadının konumuna ilişkin oldukça zengin bir alan yazını bulunmaktadır. Gerek kadın çalışmaları ve feminist perspektif açısından gerekse kadının aile ve üretim ilişkileri içindeki konumuna ilişkin tartışmalar bulunmakla birlikte özel sektörde, yönetici konumunda olan (hem sosyal statü hem de ekonomik anlamda güç ve sosyal ve ekonomik anlamda iktidar ilişkilerini etkilediği düşünüldüğü için) kadınların bu konumlarını anlamlandırma ve deneyimlenme biçimlerine odaklanan çalışmalar son derece sınırlıdır. Ayrıca özel sektör içinde turizm sektörü ve lüks oteller hizmet sektörü olarak bir taraftan feminen çağrışımlar yaparken öte taraftan kapitalist ekonominin önemli alanlarından olma özellikleri nedeniyle kadınların hem geleneksel hem de yeni konumlarını vurgulayan bir alandır. Bu özellikleri nedeniyle önemli bir turizm kenti olan Antalya'da lüks otellerde yönetici vasfıyla bulunan ama aynı zamanda anne olan kadınların bu konumlarının gerektirdiği sosyal rolleri gerçekleştirirken bir yandan kadın olarak aile içi sorumluluklar, annelik ile ilgili beklentiler ve yükümlülükleri ile eril bir alan olan yöneticilik ve profesyonel iş yaşamını sürdürürken gündelik yaşam pratiklerine sirayet etmiş normları karşılama biçimi, sistemin stratejilerine karşın kendi yordamları ve taktikleri kendi söylemlerinden hareketle çözümlenmiştir. Bu anlamda söz konusu çalışma, iş yaşamında kadın ve anneliğe ilişkin yeni tartışmalara ve yeni sorgulamalara alan açacaktır. Buradan hareketle konu, özel sektörde yönetici olarak çalışan annelerin kendi deneyimleri ve söylemleri (anlamlandırmaları, tanımlamaları) üzerinden irdelenmektedir.

## Annelikler: “Yoğun”, “İdeal” ve “İyi” Anne

Annelik üzerinden çeşitli anlamların ve işlevlerin yüklendiği kadınlık kimliği; tarihsel süreç içinde farklı söylemlerin odak noktası olmuş ve yeniden yapılandırılmıştır. Bu yapılandırma özellikle annelik söylemlerinin etkisi altında şekillenerek ortaya çıkmaktadır. Anneliğin doğal, içgüdüsel bir süreç olduğu, en belirgin özelliğinin sevgi, şefkat ve özveri olması gerektiği yönündeki anlayışın hemen hemen her dönem yüceltilen bir ideoloji olduğu bilinmektedir (Banditer, 1992; Thurer, 1994). Bu ideoloji kadının gündelik yaşamını, toplumsal organizasyondaki rolünü ve kamusal alanda yer alma(mama) biçimini etkilemektedir. Anneliğin sosyal inşasının, kadının toplumsal konumundan ve toplumsal cinsiyet algısından da bağımsız yapılmayacağı tartışılmaktadır (Gelen, 1994, s. 3; Forcey, 1994, s. 57; Moore, 2003, s. 58). Bir yandan evrensel olarak sunulan annelik sevgisi söylemi, öte yandan farklı süreç ve tarihsel dinamiklerin farklı annelikleri yarattığı tam da bu noktada tartışmalı bir konu olarak ele alınmaktadır. Nitekim Thurer’ın (1994) yaptığı çalışma; tarihsel süreçlerin farklı annelik söylemlerini nasıl geliştirdiğini, anneliğe ilişkin kurulu sabitlikler olsa bile her döneme içkin olan farklı bir annelik anlayışı olduğunu anlamamıza olanak tanımaktadır. İçgüdüleriyle hareket eden doğal anne mitinden başlayarak bu sürecin analizini yapan yazar, günümüzde bilimsel ve empatik annenin söylemsel olarak yükselen bir değere dönüştüğünü iddia eder. Her dönemin öngördüğü ahlâki, toplumsal ve politik ölçütlere göre anneliğin sınırları çizilmekte ve aynı zamanda “ideal” olan da yaratılmaktadır. Annenin çocuğunu koruması gerektiği, en verici şekilde fedakârca ona bakması ve kendini adaması fikri kültür aşırı ve evrensel biçimde kurularak, kadının hayatının önemli bir belirleyeniye dönüşmektedir (Direk, 2009, s. 21). Temel toplumsal kurumlar, anneliğe ilişkin rollerin sosyalleşme sürecinde bireylere aktarılmasına ve yeniden üretilmesine katkıda bulunarak, kadınların kimliğinin annelik üzerinden kurulmasını da sağlamaktadır. Annenin çocuğunu kayıtsız şartsız sevdiği ve kendini ona adayacağı algısı; eğitim kurumundan, siyasete, ekonomi kurumundan diğer toplumsal kurumlara tüm alanlarda yeniden üretilen bir anlayışı içerir. Bu süreç aslında erkekler ve kadınlar arasındaki tahakküm ilişkisinin bir sonucu olarak toplumsal uzamlar ve alt uzamlarda kendini oluşturarak süregiden toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin dayandığı kalıcılıkları ve sabitlikleri yeniden üretmektedir (Bourdieu, 2015, s.107). Kurulu sabitlikler, yeni ideolojilere eklenerek, anne olan kadınların sorumluluk alanını daha da genişletmekte ve toplumsal beklentiyi artırmaktadır.

Annelik duygusu ile kadınlık tekil bir forma indirgenmekte, çocuklarına gerçek sevgi ve şefkat duyguları besleyen ve bu duyguları özgürce ifade eden bir ideal

annelik formu da yaratılmaktadır. Dolayısıyla “iyi” anne; öfke, nefret, küskünlük ya da üzüntü gibi olumsuz duyguları bastıran ve bu duyguları çocuklarına karşı hissettirmeyen kişi olarak idealize edilir (Pedersen & Lupton, 2018). Annelik ideolojisi aynı zamanda heteroseksist bir ailede ve evlilik ilişkileriyle tanımlanmış tam zamanlı olarak kurulmakta, buna uymayanlar toplumsal damgaların hedefi olabilmektedir. Bu damgaların hedefi olan bekâr anneler, azımlık anneleri, göçmen anneler ve lezbiyen anneler sapkın anneler olarak tanımlanmaktadır (Arendell, 2000, s. 1195). Egemen annelik ideolojisi; anneliğin tek belirleyeni olmadığını, farklı koşullar ve bağlamlarda farklı anneliklerin olabileceğini ve egemen normlara uymayan anneliklerin de toplumsal kabul edilebilirliğinin tartışmalı olduğunu da bize göstermektedir. Hays’ın (1996, s. 8) ortaya attığı yoğun annelik ideolojisi tam bu noktada anneliğin sınırlarının ne olması gerektiği konusunda anahtar bir kavram olarak bizi aydınlatmaktadır. Yoğun annelik ideolojisi; çocuk merkezli bir ideoloji olup, çocuğun ihtiyaçlarını öncelikli tutan, anneyi çocuğun bakımı ve gelişiminden birincil sorumlu kişi olarak gören, emek yoğun ve finansal açıdan da zorlu bir ideoloji olarak da tanımlanmaktadır. Bu ise çocuk merkezli, uzman rehberli, zaman alıcı ve finansal açıdan zorlu değerleri barındıran yoğun annelik ideolojisinin ivme kazanmasına neden olmaktadır. Yoğun anneliğin psikolojik yönü olduğunu söyleyen Mcdonald’a göre (1998, s. 30) küçük çocukla psikolojik bağ kurmayı amaçlayan bir dizi çocuk yetiştirme pratiğidir. Örneğin bebeği sadece beslenme amaçlı değil, aynı zamanda bağ kurma amaçlı emzirmek, onunla doğru etkileşim kurmak gibi bir dizi eylemi içerir. Çocukların bir birincil bakıcıya ihtiyaç duyduğu varsayımından yola çıkan yoğun annelik, en azından yaşamın ilk üç ila dört yılında da tam zamanlı bir iş olarak kabul edilir. Temel bakıcı olarak annenin çocuğunun ihtiyaçlarını anlamak için ideal olarak en uygun kişi olduğunu ve bu ihtiyaçları sezgisel olarak yorumlayabildiğini ve cevap verebileceğini varsayar. Dolayısıyla bu ideoloji, kadının birincil sorumluluk alanını çocuğun bakımı, gelişimi ve yetiştirilmesi olduğunu söyleyerek toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretir.

Yoğun annelik ideolojisi “iyi” ve “yeterli” annenin de sınırlarını çizerek; evde veya ücretli bir işte çalışan tüm anneleri kapsamakta; annelik değerlerini ve beklentilerini içselleştirerek çocuklarının ihtiyaçlarını öncelikli kılan ve birincil sorumluluğu üstelenen anneyi idealize etmektedir. Annelerin kendine özgü yetenek, bilgi ve yaşam deneyimine sahip olmasına rağmen annelik ideolojisi, tüm kadınlara evrensel bir çerçevede belli dayatmaları sunmaktadır (Porter, 2010, s. 7). Yoğun annelik ideolojisi; anneliğe ilişkin pratiklerin neler olması gerektiğini, stereotipleri ve beklentileri içererek, gündelik hayat içindeki tüm faaliyetleri de belirlemektedir. Kadınların bütün yaşamsal süreçlerine gömülü olan bu annelik ideolojisi, sadece

özel alana değil aynı zamanda kamusal alana da nüfuz ederek, belirleyici bir rol üstlenir. Bu nedenle “iyi anne” formu; belirli standartlara ve ideallere uymaları için kadınlara baskı yapan zorlu sosyal yapı olarak da bilinir. “İyi” anne aynı zamanda sosyal düzenlemelerde ve sosyal uygulamalarda kurumsal bir yapıya dönüşerek kadınların bireysel inanç sistemlerinin ya da seçimlerinin ötesinde faaliyet gösteren bir kurum olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar kadınlar onun hegemonik bir form olduğunun ve cinsiyet eşitsizliğinin çoğaltılmasındaki rolünün farkında olsa da, yine de ona tabi olmaktadır (Goodwin & Huppertz, 2010, s. 2). Böylelikle yoğun annelik; “iyi”nin ve “kötü”nün de sınırlarını çizerek, anneliği bir deneyim olmaktan çıkarmakta ve sosyal düzenlemeye tabi tutmaktır. Çünkü “iyi” anne sabit tanımlanabilir doğrudan sınırları çizilebilen bir temsiliyete sahip olmadığı gibi çeşitli durumlarda ve ortamlarda farklı anlamları içeren çoklu bir form olarak da tanımlanmaktadır (Goodwin & Huppertz, 2010, s. 1). Bu çoklu formun içeriği, kültürel ve sosyal farklılıklar bağlamında doldurulmakta, bazen tanımlanması güç bir duruma dönüşmektedir.

## Toplumsal Cinsiyet İdeolojisi, Çalışma Yaşamı ve Annelik

Cinsiyetin normatif olarak düzenlediği bilgisi; anneliğe ilişkin her türlü süreç ve durumu kültürel bağlam içine yerleştirerek anlamamızı sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyeti tartışmalı kılan ve onu anlamlandırmaya yarayan ayrımların, anneliğe ilişkin tartışmalara da eklenerek kendini yeniden ürettiği söylenebilir. Bu bağlamda kadınlığa içkin kılınan özelliklerin, yani kadınlık kimliğini oluşturan tanımlamaların ve rollerin; annelik rollerine eşdeğer tutulmayacağı gibi ondan bağımsız da tartışılmayacağı gerçeği, toplumsal cinsiyet ideolojisi ile yakından ilişkilidir. Kadınlık ve erkeklik rolü “annelik” ve “babalık” rolleriyle birlikte ele alınarak, kadının ev içi rolleri (çocuk bakımı ve ev işleri) erkeğin ise dışardaki rolleri (çalışma, para kazanma, yönetme) yerine getirmesi gerektiği fikri uzun süre boyunca egemen olmuştur. Toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlar olarak tanımlanan özel ve kamusal alanlardaki kadın ve erkeklerin konumlarına ilişkin bu bakış açısı, kimliğin önemli bir gösterevidir (Zhou, 2017, s. 752). Dolayısıyla anneliğin baskın toplumsal beklentisi, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün geleneksel normları ile örtüşmektedir. Örneğin, iyi bir anne-baba genellikle “tam zamanlı, evde kalan” olarak karakterize edilmektedir (Boris 1994). Böylelikle hegemonik toplumsal cinsiyet bakış açısı, annenin birincil sorumluluğunun çocuk doğurması ve ona bakması olarak tanımlarken, babayı da para kazanma rolü üzerinden tanımlamaktadır. Anneliğin, kendi kendine yeten

çekirdek aile içinde oluşmasına yönelik anlayışın bu hegemonik toplumsal cinsiyet normlarına eklenmesi ile birlikte, kadının çalışması ve annelik birbiri ile uyumsuz iki alana dönüşmektedir (Dow, 2016). Bu iki alan arasında süre gelen çatışma ve toplumsal normların kısıtlayıcı etkisi, çalışan anneler üzerinde baskılayıcı olabilmekte ve ev içi sorumluluklarını aksatmadan yerine getirmek için ayrı bir çaba içine de girebilmektedir. Örneğin 1960'larda ve 1970'lerde toplumsal cinsiyet devriminden beklenti; kadının istihdama artan oranda dâhil olması ile birlikte erkeklerin de ev işlerine ve çocuk bakımına katılımının daha artacağı yönündeydi. Her ne kadar yaşanan gelişmeler, erkeğin bu aktivitelere katılımını sağlasa da, sorumluluk paylaşımının beklenen düzeyde gerçekleşmediği; hâlâ kadınlar için ev içi işleri ve çocuk bakımının temel bir görev olarak varlığını sürdürdüğü tartışılmaktadır (Raley et al., 2012, s. 1422; Mattingly & Bianchi, 2003). Kadınların ekonomik yaşamda yer almalarına rağmen aile içi rollerinde bir değişim yaşanmadığı, eşlerinin daha fazla sorumluluk üstlenmediği ve ev işlerine ayrı bir emek harcayarak ikinci vardiyasını hane içinde gerçekleştirdiği de önemli bir tartışma alanı olarak literatürde yer almaktadır (Hochschild & Machung, 1989). Ücretli işgücüne dâhil olan ebeveynlerin evde ev içi sorumluluklarını ve çocuk bakımını gerçekleştirirken nasıl gerilim yaşadıklarını, duygularını nasıl yönettiklerini, kadınların bu süreçte birçok rolü erkekten daha fazla üstlenmek zorunda kaldığı da önemli bir tartışma alanıdır. Öyle ki rol paylaşımında erkeğin yaptığı basit görevler karşısında kadınların mutlu oldukları ve vefa duydukları da ele alınmıştır. Bu durum kadınların ücretli işgücüne katılımının, ev merkezli anneliğin bir zamanlar yükselen düzenine meydan okumaya başladığında da ortaya çıkmıştır. 1975'te, üç yaşın altında çocukları olan annelerin sadece yüzde 34'ü ücretli bir iş yaptı, ancak bu sayı 2000'de yüzde 61'e yükseldi. 2010 yılında ise On sekiz yaşın altında çocukları olan annelerin yüzde 71'ini istihdam edilmeye başlanmıştır (Gerson, 2010, s. 4-5).

Kadınların ister ücretli çalışsın ister ücretsiz çalışsın çocuk bakımı ve ev işlerine ayırdıkları zamanın erkeklerden daha fazla olduğu bir gerçektir. Bu durum zamanın ölçülebilir bir olgu olduğu gerçeğinden yola çıkılarak günlük, haftalık ve dolayısıyla aylık hesaplanarak ortaya konulmaktadır. Hochschild'in ve Machung'un (1989, s. 15-16) yaptığı çalışmada, toplumsal cinsiyet ideolojisine ilişkin üç farklı davranış biçiminin kategorik ayrımı yapılmakta ve evlilik ilişkilerinde bunların belirleyici olduğu tartışılmaktadır. "Geleneksel", "geçiş" ve "eşitlikçi" diye tanımladığı bu ideolojiler, hem ebeveynlik ilişkilerinde, hem de ev içi sorumluluk paylaşımında belirleyici ideolojilere dönüşmektedir. "Geleneksel" ideolojide kadının çalışması durumunda bile aileye ilişkin bütün sorumlulukları üstlenerek, kocasını daha çok çalışma statüsü üzerinden tanımlaması söz konusudur. "Eşitlikçi" ideolojiyi benim-



seyen bir kadın, kocası ile kendisini aynı statüde ve koşullarda görerek, sorumluluk paylaşımı ve ev içi rolleri yerine getirmede eşitlikçi bir model benimser. “Geçiş” sürecinde olan bir kadın ise, kendini hem birinci hem ikinci vardiya üzerinden tanımlamakta, iş yaşamı ve ev arasında net bir ayrıma yapmamaktadır. Buradaki roller keskin değil muğlaktır ve kadın için erkeğin çalışma statüsü önemlidir.

Bourdieu'nun (2015) erkeklik ve toplumsal cinsiyet tartışmalarında önemli bir etkiye sahip olan “Eril Tahakküm” çalışması yukarıda tartışılan bazı unsurları açıklamada önemli referanslar sunmaktadır. Toplumsal cinsiyete ilişkin tartışmaların odak noktasını oluşturan ve kurulu sabitliklerin varlığı ile kendini yeniden üreten eril tahakküm, anneliğe ilişkin yürütülecek tartışmada da başvurulacak bir çalışmadır. Bourdieu'ya göre kadının kamusal alandaki varlığı kadın hakları konusunda önemli bir adım olarak görülse de, simgesel şiddetin etkisi altında kendini var etmeye çalışmaktadır. Erkeklerle evrensel olarak atfedilen üstünlüğün belli sabitlikler içinde yeniden üretilmesi, kadınlar ve erkekler arasındaki hiyerarşik ilişkinin varlığının iş yaşamında, sosyal dünyada ve özellikle ev içi düzende de yeniden kurulmasını sağlamaktadır. Kadınların iş dünyasında yaptıkları işler daha çok değersizleştirilmekte ve mesleki ayrımlaşma devam etmekte ya da üst kademelerde çalışanların (bakanlık, müdürlük, yönetici vb.) erkeklerle oranla profesyonel başarılarının bedelini evcil düzende daha düşük bir başarıyla ödemektedirler (boşanma, geç evlenme, çocuklarla sorun yaşama). Bu durum tersine döndüğünde ise yani ev içi başarıları da kısmi veya tümünden profesyonel bir iş yaşamından vaz geçişi içerir (Bourdieu; 2015, s. 134). Kadınların, ev içi davranışlara erkeklerden daha fazla katılması, kadınların özellikle toplumsal olduğu, yani başkalarının refahı konusunda endişeli oldukları algısına da yol açmaktadır. Buna bağlı olarak, erkeklerin daha uzun iş gücüne katılım öyküsü, onların kadınlardan daha çok görev odaklı olduklarının düşünülmesine yol açmaktadır (Bridges et al., 2002, s. 140). Dolayısıyla annelik deneyimi aynı zamanda özgürlükten vazgeçştir, hiçbir zaman silinmeyecek sorumluluk üstlenilmesidir ve annelik olgusunun özdeşleştiği en temel kavramlar; sorumluluk, özveri ve özgürlüktür. Bu bağlamda çalışan annelerin kendine vakit ayırma ve boş zamanı değerlendirme konusunda çeşitli eşitsizlikler yaşadığı da tartışılmaktadır.

Çocuk bakımı ve sorumluluk yerine getirme konusunda anneler, babalardan daha çok vakit ayırmakta ve boş zamanlarını daha çok çocuklarıyla geçirmektedir. Kadınlar, geleneksel bakım sorumluluklarının ağır yükü nedeniyle, erkeklerden daha düşük kalitede serbest zaman ve daha az toplam serbest zaman geçirmektedir (Mattingly & Bianchi, 2003, s. 1024-1025). Nicel ve nitel verilerden (haftalık çalışma süreleri ve ev işi, çocuk bakımı geçirilen zaman hesap edilmekte) hareketle; aile

yaşamında geleneksel iş bölümünün devam ettiği ve bu nedenle annelerin çocuğun ve diğer aile üyelerinin taleplerini yerine getirmesi gereken bireyler olduğu sonucuna varılmaktadır (Lareau; Weininger, 2008). Zamanın baskılayıcı yönü belirgin bir şekilde çalışan kadınlar üzerinde hissedilmekte ve bu baskı aynı zamanda belli sosyalliklerden ve ilişkilerden feragat etmeyi de içermektedir.

## Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı özel sektörde yönetici konumunda çalışan kadınların bu konularına paralel olarak gerçekleştirmek zorunda oldukları yerleşik/geleneksel kadınlık ve annelik rollerini, günümüzün egemen annelik ideolojisi olan “ideal”, “iyi” ve “yoğun” anne gibi ideolojileri nasıl deneyimlediğini tartışmaktır. Bu haliyle genel ve betimleyici bilgiden çok her biri sosyal aktörün kendisi tarafından deneyimlenmiş ve tanımlanmış, anlamlandırılmış bilgilere ulaşmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla meseleyi tanımlayan ve betimleyen büyük grubun özel bilgisine ulaşmayı öngören nicel araştırma yaklaşımı bu çalışmanın ilgisi dışındadır. Araştırma içeriden, doğrudan alandan ve sosyal aktörlerin kendi tanım ve anlam haritalarından hareketle yani kısacası sahanın bilgisine yine sahanın yol göstermesiyle ulaşmayı hedeflediği için nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır (Neuman, 2017, s. 131). Çalışma, yorumlayıcı bir bakış açısından yola çıkarak, çalışan yönetici annelerin kendi yaşam dünyalarında nasıl anlamlar oluşturduğunu anlamaya çalışmakta ve amaçlı örneklem yöntemi ile belirlenen Antalya ilinde 5 yıldızlı otellerde çalışan 15 yönetici anneye yapılan derinlemesine görüşmelerin verilerine dayanmaktadır. Yapılan görüşmelerden hareketle kavramsal kategoriler geliştirilmiş ve çeşitli temalar oluşturulmuştur. Bu temalar katılımcıların doğrudan farklı kavramsallaştırmaları ve tanımlarından yola çıkılarak yapılmış ve anlamı güçlü kılmak adına benzetmelerle desteklenmiştir. Bir nitel araştırmacı verileri; temalar kavramlar veya benzer özellikleri göz önünde bulundurarak ve kategorilere ayırarak analiz eder. Bu anlamda araştırmacılar, kavramsal kategoriler oluşturarak farklı temalar veya kavramlar geliştirirler (Neuman, 2017, s. 663). En çok dile getirilen sorunlar, beklentiler ve deneyimler daha sistematik bilgi üretmesi açısından çeşitli temalara ayrılarak yorumlanmıştır.

Katılımcılar 30-45 yaş aralığında değişen ve Antalya ilinde 5 yıldızlı otellerde çalışan orta ve üst düzey yönetici kadınlardan seçilmiştir. Türkiye'nin önemli büyük kentlerinden birisi olan Antalya, turizm kenti olması nedeniyle ücretli emeğin hizmet sektöründe yoğunlaşması söz konusudur. Aynı zamanda en çok göç alan ve en az göç veren illerden birisidir. Lüks otelleri barındırması ve istihdamın turizm

sektöründe yoğunlaşması bakımından diğer kentlerden ayrılmaktadır. Bir taraftan lüks otellerin yönetici konumundaki çalışanları, diğer taraftan söz konusu otellerde sezonluk, geçici statüde çalışan alt gruba mensup bireyleri bir arada değerlendirmek gereklidir. Bu özellikler içinde söz konusu işletmelerde yönetici konumda kadın olarak bulunmak (üstelik anne olarak) kadınların sosyal konumları ve gündelik yaşamda karşılaştıkları sosyal statü ve rolleri açısından dikkate değer bir araştırma alanıdır. Görüşülen kadınların esnek çalışma saatlerine tabi olduğu özellikle yüksek sezon olarak adlandırdıkları yaz aylarında çalışma sürelerinin 12 saati geçebildiği, haftanın 6 günü tam zamanlı çalıştıkları gözlemlenmiştir. Yoğun çalışma saatlerinin aile yaşamı ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde ki etkisi göz önüne alındığında sektörün önemli bir çalışma alanı olduğu söylenebilir. Aynı zamanda çalıştıkları konum onların sorumluluk düzeyini genişletmekte, günün büyük bir kısmını zihinsel emek gerektiren işlerin organizasyonu ile geçirmektedirler.

Annelik deneyimini tartışmak açısından çocuklarının yaş aralığı dikkate alındığında; çoğunluğun 2,5 ile 13 yaş aralığında olduğu, sadece bir çocuğun yaşı 17 olduğu belirtilmelidir. Çocuğun yaşı da annelik deneyimi için önemli bir etken olup, çocuğun temel bakımı ve duygusal gelişiminde anne; birincil sorumlu kişi olarak görülmekte ve egemen annelik ideolojisinde (iyi, mükemmel, yoğun anne) annenin çocukla hem psikolojik hem sosyal bağ kurması önemsenmektedir. Ayrıca görüşülen annelerin yoğun zaman ve sorumluluk gerektiren bir pozisyonda tam zamanlı çalışıyor olmalarına dikkat edilmiştir. Bu nitelik, söz konusu çalışma için önemli bir özellik olarak görülmekte ve bu durumun; annelik kimliğine ilişkin ne tür gerilimlere yol açtığı, toplumsal cinsiyet rollerinde ne gibi dönüşümlere neden olduğu ve günümüzde yükselen bir değere dönüşen ideal ve yoğun annelik söylemlerini nasıl deneyimledikleri araştırılmak istenmektedir. Görüşmeler; katılımcıların yoğun çalışma saatlerinden dolayı çalışma ortamlarında gerçekleştirilmiş, bu durum bir yandan araştırmacıya iyi bir gözlem ortamı yaratırken, öte yandan sık sık görüşmelerin bölünmesine de yol açmıştır. Katılımcılar çoğu zaman görüşmeyi bir terapi seansı gibi algıladıklarını dile getirmiştir. Özellikle hizmet sektörünün doğrudan insan ilişkilerinin yönetimini gerektirmesi ve duygusal emek içermesi, kadınların çalıştığı yöneticilik pozisyonuyla birleşerek çok fazla sorumluluğu üstlenmesini de beraberinde gerektirmektedir. Nitekim bu durum görüşmeler süresince hem araştırmacı tarafından doğrudan gözlemlenmiş, hem de katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Kadınların sık sık telefonu çalmış, iş ile ilgili durumları koordine etmek durumunda kalmışlardır. Bu yüzden bazı görüşmeler farklı bir mekânda (işin dışında) tekrarlanmak zorunda kalmıştır.

## Araştırmanın Bulguları

Veriler, hem okuyucuya kolaylık sağlaması hem de araştırmacının ortak anlamaları keşfetmesi ve kategori oluşturabilmesi bakımından üç farklı tema oluşturularak analiz edilmiştir. Bunlardan ilki anneliğin rol ve sorumluluk alanının tanımlanmasına olanak tanıyan “her şey dâhil sistem olarak annelik” temasıdır. Bu tema doğrudan anlatılarda kullanılan benzetmelerden yola çıkılarak yapılan ve kadınların hem kendi annelik deneyimlerini, hem de toplumun onlardan beklentisinin tartışıldığı temadır. Bu temada toplumsal cinsiyet rolleri, iş yaşamı ve aile yaşamı gibi konulara odaklanılmakta ve kadınların hem anneliğe ilişkin kendi tanımlamaları hem de yaşam deneyimlerine yer verilmektedir. Çalışma yaşamı ve yöneticilik kariyerinin, sosyal yaşamı ve annelik deneyimini nasıl biçimlendirdiği de söz konusu tema içinde ele alınmaktadır.

Diğer tema ise yine katılımcıların kendi kavramsallaştırmalarından yola çıkılarak oluşturulan ve daha çok kadınların yoğun çalışma yaşamını ve annelik deneyimine ilişkin tercihleri ve anlatılarını içeren, anneliği de kendi içinde hiyerarşik bir ayrıma tabi tutan, “ev annesi”, “iş annesi” ayrımıdır. Bu tema aynı zamanda günümüzde egemen annelik ideolojisine dönüşen ve “hem kariyer yaparım hem de çocuk yaparım” vurgusu ile tartışılabilir “iyi”, ideal” ve “yoğun” annelik ideolojisi bağlamında tartışılmaktadır.

“Bir vicdan muhasebesi olarak” annelik temasında ise; kadınların yaşadığı sorunlar, sorgulamalar, yetersizlik alanları, ideal anneliğin yarattığı baskılar tartışılmaktadır. Ne koşulda olursa olsun çocuğun ihtiyaçlarının ve bakımının öncelikli tutulması gerektiğini söyleyen ve annelik sevgisini ebeveynlik ilişkilerinde öncelikli tutan egemen annelik ideolojilerinin kadınlar üzerinde ne gibi sorgulamalar yarattığı da bu tema içinde tartışılmaktadır.

### “Her Şey Dâhil Sistem” Olarak Annelik

Toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerin önemli bir birleşenini oluşturan annelik kimliği, kadının aile içi rollerini, çalışma yaşamını ve gündelik hayat içindeki faaliyetlerini belirlemektedir. Anneliğe ilişkin toplumsal beklenti, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ile örtüşmekte ve kadınlardan ev içi sorumluluklarının yerine getirilmesi istenmektedir. Çünkü evliliğe ve ebeveynliğe geçiş, kadınların evde çalışmak için harcadığı zamanı artırmakta; aynı geçişler erkeklerin ev işlerini ksaltmaktadır (Cunningham, 2001, s. 184) Bu süreç kadının konumu ve pozisyonu ile de doğrudan ilişkili olmayıp, daha çok annelik kimliği üzerinden üretilmektedir. Nitekim turizm sektöründe çalışan yönetici kadınların anneliğe ilişkin bakış

açıları, çalıştıkları otelin konsepti bağlamında şekillenerek annelik, “her şey dâhil sistem” olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda anneden beklenti her şey dâhil sistem gibi tüm gün hizmet ve bir dizi faaliyetin yerine getirilmesini içermektedir. “Her şey dâhil sistem”<sup>1</sup> kadınlık ve annelik rolü bağlamında bir kadından beklenen görev ve sorumluluklarının neler olması gerektiğini de içererek, toplumsal cinsiyet rollerini anlamak için önemli bir kavramsal benzetmeyi ifade eder. Nitekim “*Türk toplumunun kadından beklentisi, düşünmemesi, sorgulamaması. Anneden beklentisi ise her şey dahil sistem. Şimdi her şey dahil sistem oteldeki gibi sabah kahvaltısı öğle yemeği, açık büfe akşam aralar. 24 saat yemek servisi, çamaşır servisi, o servisi, bu servisi... (G3, Misafir İlişkileri Müdürü, yaş: 34, çocuk: 3,5 yaşında)*” ifadesi hem cinsiyet rollerini hem de anneliğe ilişkin beklentilerin neler olması gerektiğini anlamamızı sağlar. Kadınlar anlatılarında, hem toplumun anneliğe bakışından hem de kendi annelik deneyiminden yola çıkarak bu kavramsal benzetmeye başvurmuşlardır:

“Her şey dahil sitem sunuyoruz biz otellerde. Aynısını toplum kadından bekliyor. Ama sizin statünüz ne olursa olsun fark etmiyor. Profesör de olsanız en zor, en kolay işi de yaparsınız. Çünkü iş yine anneden başlıyor” (G3, Misafir İlişkileri Müdürü, 34 yaşında, çocuk: 3,5 yaşında).

“Çalışan annenin hakikaten bizim koşullarda çalışan anne de olsanız ev annesi de olsanız en başta arada sorular vardı ya sonuçta çocuk annenindir. Hiçbir zaman çalışan annenin işi ya da çalışan kadının işi evinden bağımsız düşünülemez. Örnekten gidersek akşam yemeğini de biz düşünüyoruz, çocukların eşyasını biz düşünüyoruz, aslında çok ciddi bir yük, ağır bir yük. Çalışan anne olmak diğer çalışmayan annelerin veya kadınların yaptığı bütün sorumluluklardan sıyrılmıyor. Sınırlar çok belli değil. Çalışsanız da çalışmasanız da yine o yük kadının sırtında benim çevremde gözlemlediğim konuştuğumuz arkadaşların birçoğunda benzer şeyler gözlemliyorum. Sorumlulukları aslında bilinçli bir şekilde aldığı için ya da tercih ettiği için değil, zaten görevi gibi sorumluluğu içinde gibi paket olarak geliyor. Her şeyi dâhil sitem gibi işte...” (G5, Kurumsal iletişim yöneticisi, 41 yaşında, çocuk: 17 yaşında).

“Tam da bunu bekliyorlar. Her şeyin annenin sorumluluğunda olmasını her şeyi dört dörtlük yapmasını bekliyorlar. Her şey ile anne ilgilenen baksın, hizmet etsin. Sevsin korusun” (G15, müşteri ilişkileri yöneticisi, 40 yaşında, çocuk: 5 yaşında).

Her şey dâhil sistemde; kadın işi olarak tanımlanan alan içine anneliğe ilişkin tüm roller eklenerek doğallaştırılmakta ve elle tutulur, somut getirisi olan bir iş olarak görülmemektedir. Bora'nın da (2005, s. 10) ifade ettiği gibi “*bu işlerin insan*

1 Her şey dâhil sistem “konaklama, uçak bileti, havaalanı transferleri, kahvaltı, öğle yemeği ve akşam yemekleri, ara öğünler, yerli ve yabancı sıcak-soğuk alkollü alkolsüz içecekler, sportif faaliyetler ve müşterilerin ihtiyaç duyabileceği tüm aktivite ve hizmetlerin önceden belirlenen tek bir fiyat dahilinde satılmasıdır.”(Menekşe, 2005: 98).

*ilişkileri ile sarılıp sarmalanmış olmaları, gerçek bir çalışmadan çok 'sevgi emeği' olarak değerlendirilmelerine neden olur". Türkiye'de ücretli bir iş ile (birinci vardiya) ve ev içi roller (ikinci vardiya) ikileminde kalan evli kadınların durumunun analizine dayanan ve 12 bölgeden 1023 evli kadın ve erkekle (çoğu yüksek okul ve üstü eğitim düzeyine sahip ve tam zamanlı çalışan) yapılan bir araştırmada; çocuğu olan kadınların iş yükünün, çocuğu olmayanlara göre daha fazla olduğu; genelde ev içi sorumluluklar kadınlar tarafından yerine getirilirken, ev dışı sorumlulukların erkekler tarafından yerine getirildiği; çocuğa ilişkin sorumlulukların her iki eş tarafından paylaşılmasına rağmen, sorumluluğun büyük bir kısmının kadınlarda olduğu tartışılmaktadır (Başak, Kınır & Yaşar, 2013). Kadınların istihdama katılması ev içi ilişkileri ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü değiştirirse de, aile içi roller ve çocuğun bakımı, kadınların temel görevi olarak kalmaya devam etmektedir. Nitekim Türkiye'de AÇEV tarafından yapılan "Türkiye'de Babalığı Anlamak" serisinin ilk çalışması olan "Türkiye'de İlgili Babalık ve Belirleyicileri" (2016) başlıklı çalışma konuya ilişkin çarpıcı bulguları içermektedir. Elli bir farklı ilde gerçekleşen, nitel ve nicel araştırma tekniklerinin bir arada kullanıldığı (40 baba ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, 3235 baba ile anket gerçekleştirilmiştir) 0-10 yaş arası çocuğu olan çeşitli yaşlardan ve sosyoekonomik düzey gruplarından babaların katıldığı alan çalışmasına göre babaların %91'i çocukların bakımından sorumlu birincil kişiyi anneleri görmektedir. Söz konusu bu çalışmada da katılımcılar, eşlerinin yardımcı olduğunu ifade etse de, yine de ev içi rollere ve çocuğun temel bakımına ilişkin çoğu sorumluluğu kendilerinin üstlendiklerini ifade etmektedir:*

"Şu an yaşadığımız çevreye göre evin işi, düzeni, çocuk ile ilgili bir çok iş bayana bakıyor. Tamam ben çocuğun okulu ile ilgilenmiyor olabilirim ama kıyafetiyle, okul düzenine, yemeklerine ondan sonra evdeki ne diyeyim bütün her şey ile ben ilgileniyorum. Bezen eşim şey diyor bana ben çocuğun her şeyi ile ilgileniyorum daha ne yapayım tarzında bir şey söylediği zaman, peki çocuğun kıyafetleri kaç günde bir yıkıyor, çocuğun havlusu kaç günde bir yıkıyor, kaç günde bir çarşafı değiştiriyor diyorum" (G1, İnsan kaynakları müdürü, 40 yaşında, çocuk: 10 yaşında).

"Çocuk baba olmazsa da yaşıyor. Baba öyle büyük sorumluluklar almıyor elini taşın altına sokmuyor. Bu genel çerçeve. Mesela babanın mama yapma gibi bir sorumluluğu yok. Okulda çocuk başarısızsa annenin suçudur. Çalışmıyorsa, ilgilenmiyor, bütün gün evde oturuyor olur" (G3, misafir ilişkileri müdürü, 34 yaşında, çocuk: 3,5 yaşında).

"Toplum aslında anneden çok şey bekliyor. Evde iş yapan kadın, para kazanan kadın, işte yani öyle bir beklenti var. Çalışsa da evdeki sorumlulukları alan anne var. Biz üzerimize çok yük alıyoruz. Yani bu insanların karakterleri ile ilgili. Siz çok şey üstünüze alıyorsunuz eşiniz kendini geri çekiyor. Bende öyle mesela..." (G4, yiyecek-içecek müdürü, 45 yaşında, çocuk: 13 yaşında).

Gerçekten toplumda erkeklerin kadından büyük bir beklentisi var kadından. Ya dedim ya ben kendimi yarış atı olarak görüyorum. Mesela iki eş işten eve gidiyor ama bir kişi ondan yemek bekliyor. Çocuklar anneden yemek bekliyor. Mesela ben öğretmenin hiçbir zaman babaları aradığını görmedim. Bir gün beslenmesini unuttuğumu beni arıyor unuttunuz diye. Babalar biraz daha kendini geriye çekiyorlar. Yani şu ortama girmeye çekiniyoruz. Biz beceremeyiz. Yani çok nadir babalar katılıyor. Çok nadiren yani kadın çalışıyorsa gidemiyorsa mecbur kalmışsa baba katılır” (G9, çağrı merkezi şefi, 29 yaşında, çocuklar: 7 yaş ve 2,5 yaşında).

Nancy Chodorow’un (1999) “Anneliğin Yeniden Üretimi: Psikanaliz ve Cinsiyet Sosyolojisi” adlı çalışması söz konusu anlatıların arkasında yatan toplumsal dinamikleri anlamak için önemli bir açılım sunmaktadır. “Kadınlar anne” diye başladığı çalışması, anneliğin sadece çocuk sahibi olunması üzerinden tanımlanmayacağını; aynı zamanda toplumsal düzlemde çocuğu büyüten, besleyen, onlar için yegâne görevi üstlenen anlamları içerdiğini tartışmaktadır. Anneler; her koşulda çocukların temel bakımı için birincil sorumlulukları almakta ve erkeklerden daha fazla zaman harcamakta, hatta biyolojik anne olmasa bile bir başka kadın, annenin görevlerini sürdürmektedir. Baba çocukla zaman geçirse bile çok nadiren ana ebeveyn olarak görev almaktadır (Chodorow, 1999, s. 3). Bora’ya göre (2005, s. 60) kadınlar, gerçek deneyimi ve öznelliklerine bakılmaksızın birer “ev hanımı” gibi tasarlanmakta ve bu durum da her sınıftan kadının deneyiminin şekillenmesine katkıda bulunmaktadır. Kadınların konumu ve statüsü ne olursa olsun birinci önceliğinin çocuğuna bakmak olduğu, hem toplumsal pratiklerde yer alır, hem de kültürel değerler tarafından empoze edilir. Kadın ve erkeklik rollerine bağlı geliştirilen annelik ve babalık kimlikleri de hiyerarşik bir düzlemde kurularak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürmesine katkı sunmaktadır. Nitekim katılımcıların anlatılarında hem çocuğun bakımına ilişkin yaşanan eşitsiz rol dağılımı, hem de ev içi rollerin beklenen düzeyde paylaşılmadığı da yer almaktadır:

“Eşim hiç çocuk büyütme konusunda destek değil. Hep birinci önceliği çalışmak oldu. Ve bunu benle en başta paylaştı. Erkeklerin gözünde anne çocuğa endeksli yaşamak zorunda. Bakın benim bugün otelimde bugün organizasyonu var babanın gidip okuldan çocuğu alması lazım. Ama almayacak. Ben gideceğim alacağım. Ve gece çok geç saatte çocuk da benle burada kalmak zorunda olacak. Cumartesi erken çıkıyor çocuk o gün de benle işyerinde. Gelip alabilir. Ama almıyor. Çocuk annenin ya. Artık sorgulamıyorum. Bunu sorgulayacak ne vaktim ne takatim var” (G6, satış-pazarlama müdürü, 36 yaşında, çocuk: 10 yaşında).

“Mesela 21.30 uyumak istiyorsunuz. Anne bütün gün işte yani işteyim bütün gün. Fiziksel beyniniz yoruluyor. Çocuğunuzu özlüyorsunuz işte evde akşam ne yemek yiyeceğiz onu düşünüyorsunuz ya da ne olacak falan. Eve gidiyorsunuz yemek yiyorsunuz. Çocuğu uyutuyorsunuz 21.30 da aslında bitmiş oluyorsunuz tamam mı! Eşiniz var her türlü beklenti ve paylaşım yapmak istiyor. Sohbet etmek istiyor. Senle zaman geçirmek istiyor. Tam ben uyuyacak gibi oluyorum. Uyumuyorum kalkayım ben diyorum. Enerjimi sıfırdan dan yüze çıkarıyorum ve kalkıyorum yataktan. Eşimle oturuyorum. Eşim de sohbet etmeyi çok seven bir insan. O yarım saat otururuz dediğim 1-2’yi buluyor bazen gece. Çok zorluk yaşıyorum bazen. Çocuğun çantasını ben hazırlıyorum. Çamaşırları ben yıkıyorum. Düzenliyorum, ayıklıyorum. Çocuğun çantasına eşyalar konulması gerekiyorsa ben yapıyorum...” (G3, misafir ilişkileri müdürü, 34 yaşında, çocuk: 3,5 yaşında).

Söz konusu anlatılardan da anlaşılacağı üzere kadının ekonomik yaşamda önemli bir pozisyonda çalışıyor olması ev içi sorumluluklarını azaltmamakta, ev içi işlere ayrı ve yoğun emek ayırarak ikinci vardiyasını gerçekleştirmektedir. Bu vardiya; annelik rolleri ve kadınlık rollerine ilişkin çaba ve emeği de içermekte, kadının sorumluk alanının daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Çocuğun ve eşin her türlü beklentisini karşılamayı içeren bu yoğun mesai sürecinin, sosyal yaşamdan vazgeçişini içerek, ev ve iş odaklı yaşamayı beraberinde getirdiği söylenebilir: “Yoğunuz çok. Eve de iş götürüyoruz. Kafa da yoğun. Öyle eve gidelim rahat edelim ya da bir arkadaşa gidelim kahve içelim öyle olanaklarımız yok. Benim hayatımda kayınvalidem oğlum eşim var” (G13, muhasebe şefi, 36 yaşında, çocuk: 7 yaşında). Bourdieu’nun da (2015, s. 134) ifade ettiği gibi kadınlar erkeklere oranla çoğu zaman profesyonel başarılarının bedelini evcil düzen içinde çeşitli sorunlarla yüzleşerek ödemektedirler. Kadınların erkeklere oranla ev içi rolleri daha fazla yerine getirmesinin, kadınların toplumsal olarak başkalarının refahı konusunda daha endişeli olduğu algısından da kaynaklandığı ifade edilmektedir (Bridges et al., 2002, s. 140). Kadınların hayatının her alanına tezahür eden bu süreç, özgürlükten vazgeçişini ve bitmek bilmeyen bir çabayı sürekli kılarak her türden sorumluluğun üstlenilmesine de kaynaklık etmektedir. Özellikle anneliğin başkalarının bakımına kendini adama ve özveri üzerinden tanımlanması bu etkinin temel nedeni olarak tartışılabilir (Arendell, 2000, s. 1194). Yoğun annelik ideolojisinin kadınların sosyallikleri, ilişkileri ve psikolojileri üzerindeki etkisi anlatılarda kendini göstermektedir: “Ben ilk kahvemini masal 6 aylıkken dışarda ve bebek arabasıyla yanımda içtim. Ağlayarak içtim ben o kahveyi. O kadar değişik bir şey ki kahve içebiliyor olmam, dışarda olabiliyor olmam. Onun özlemimi düşünün bir kahve ile ne kadar mutlu olabilirsiniz. Havalara uçmuştum ben...” (G7, satış gelirlere müdürü, 37 yaşında, çocuk: 7 yaşında). Anneler anlatıları ile gündelik hayat içinde en basit sosyalliklere erişimde sorun yaşadıklarını ifade etmiş ve kaygılarını, özelemlerini, kısıtlandıkları alanların neler olduklarını dile getirmiştir.



“Çocuk bakımı ile ilgili şeyler hep annede, çalışsa bile. Şimdi bazen ben eşime diyorum: Niye böyle yapıyorsun. İkimiz eşit şartlardayız. Sen Yedide geliyorsan ben de geliyorum. Sabah da aynı saatte çıkıyoruz. Sonuçta aynı durumdayız çocuk ağladığında koş niye ben koşayım” (G11, satış şefi, 34 yaşında, çocuk: 5 yaşında).

“Yani kendime ait bir özel alanım yok. Boş olduğum zaman ya çocukla vakit geçiriyorum ya da iş yapıyorum. Bana ait bir vakit olmuyor. Pazar günleri mesela o uyuduğunda ben de onla uyuyorum. Bir Pazar günü işte kendime öyle iki saat ayırmış oluyorum. öyle yapabilir ama kitap okuyabilirim. Ama kitabı aldığımda tık kafam gidiyor olmuyor yani bu sefer de. Yürüyüş yapmayı çok özledim. Spor yapmayı çok özledim” (G12, pazarlama şefi, 38 yaşında, çocuk: 3 yaşında).

“Kendime ayırdığım hiç zamanım yok. Ne yapıyorsam ona yapıyorum. Zaten onda ilgi eksikliği var. Pazar günü tüm gün onla ilgileniyorum. Bütün gün gezmede, parkta ona ayırıyorum. Sadece akşamım var. O arada yemek var, temizlik var diğer işler. Nasıl yetişeyim hepsine bazen çok zor... O yüzden kendim için şu an hiçbir şey yapamıyorum. Eşim de ev işlerinde yardımcı olmuyor” (G10, pazarlama şefi, 34 yaşında, çocuk: 2,5 yaşında).

“Kendime hiç zaman ayıramıyorum ki... Eğer zamanım varsa da temizlik yapıyorum. Yani şey kendime ayırdığım bir zaman yok. Bazen nadiren hamama gitmeyi çok seviyorum. Arkadaşlarla hamama gidiyorum. Benim için büyük lüks. Sinemaya bile gitmiyorum. O benim için boşa geçirilmiş zaman diye düşünüyorum. Oraya gideceğime burada bunu yaparım diyorum. Eve vakit ayırmak istiyorum” (G4, yiyecek-içecek müdürü, 45 yaşında, çocuk: 13 yaşında).

Tarihsel olarak, çocuk doğurma ve çocuk bakımına ilişkin gerçek fiziksel ve biyolojik gereksinimlerin azalmasına rağmen, kadınların annelik rolü psikolojik ve ideolojik olarak önem kazanmaya devam etmiş, bu rol kadınlık kimliğini belirleyen önemli bir role de dönüşmüştür (Chodorow, 1999, s. 4). Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında annelik, bu rollerin derinleşmesine neden olan bir olgu olarak da tartışılabilir. Ebeveynliğe geçiş kadınlarda ev işlerinin artmasına, ücretli işlerde harcanan zamanın azalmasına neden olurken, erkeklerin zaman yönetiminde ve tahsisinde çok az bir değişikliğe neden olmaktadır. Moore’a göre (2003, s. 58) annelik ve aile her zaman bir mücadele alanı olmuştur. İş gücü ve toplumun yeniden üretimine, refahı sağlamada, farklılaşmış sosyal kimliklerin yapılandırılmasında ve sürdürülmesinde müdahaleye açık bir ilgiye sahiptir. Kadınlar, çalışma yaşamı ile annelik sorumlulukları arasında gerilim yaşamakta bu durumun da ise annelik deneyimini şekillendirdiği görülmektedir.

## Tercih Edilen Annelikler: “İş Annesi” / “Ev Annesi”

Kadının toplumsal konumu ve özellikle yeniden üretimdeki rolüne değer atfedilmesi, kadının statüsünü ve dolayısıyla emek piyasasında yer alma(ma) biçimlerini

etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet ve kadının çocuk doğurması, toplumsal ilişkiler içinde kısıtlayıcı bir etkene dönüşerek, erkeklere kıyasla eşit oranda toplumsal yaşama ve emek piyasasına katılmasını da etkilemektedir. Kadınların anne olma kapasiteleri, tarihsel olarak kamu rollerinden ve yüksek ücret alan işlerden dışlanmasına neden olmuştur (Glenn, 1994, s. 2). Kadınların, 1970'lerden sonra artan oranda çalışma yaşamına dâhil olması, toplumsal cinsiyet rolleri açısından yeni beklentilerin ve gerilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kadınların yoğun emek gerektiren işlerden sonra bile ev içi görevlerini devam ettirdiklerine işaret etmek için kullanılan ikinci vardiya kavramı, bu sürecin bir sonucu olarak tartışılmaya başlanmıştır (Hochschild & Machung, 1989). Tüm katılımcılar, ev içi ve çocuk bakımına ilişkin rollere erkeklere göre daha fazla çaba sarf ettiklerini ve sorumluluk üstlendiklerini söylemelerine rağmen; “ev annesi” ve “iş annesi” ayrımına giderek, her koşulda çalışmayı tercih edeceklerini ifade etmektedirler. Araştırmacı, katılımcıların yoğun çalışma koşulları ve annelik kimliklerinin yol açtığı gerilimden kaynaklı çalışma yaşamlarına ilişkin nasıl bir bakış açısı geliştirdiklerini, annelik rolleri ile sahip oldukları pozisyonu ikame edip edemeyeceklerini ve ideal anneliği bu bağlamda nasıl deneyimlediklerine ilişkin sorduğu sorularla bu kavramsal ayrımını geliştirmişti. Her koşulda katılımcılar, çalışmaya devam ettiklerini, etmeleri gerektirdiklerini ve bunun onlar için önemli bir tercih olduğunu ifade etmiştir:

“Hep şeyden vardı yani hiçbir zaman aksisi aklımda yoktu benim oğlumun tabiri ile **ev annesi** olmayacaktım. Bir gün böyle bir şey olmuştu. İbrahim diye bir arkadaşı var, oğluma poğaçaya vermiş. Elinde poğaçaya eve geldi ve oğlum nereden geldi bu dedim. İbrahim’in annesi ev annesi o yaptı dedi. İşte ben neyim dedim o da sen iş annesinin dedi. Ev annesi olmayı tercih etmedim. Çünkü hep üniversite çağlarından beri çalışıyordum” (G5, kurumsal iletişim yöneticisi, 41 yaşında, çocuk: 17 yaşında).

“Ben evde yapamam. Yapamam ya. Mesela öyle yıllık izinde çamaşır yıka, evi temizle oradan oraya koştur. Bana göre değil. Günlere giden biri değilim sevmem. Ev gezmelerine gitmeyi sevmem” (G13, muhasebe şefi, 36 yaşında, çocuk: 7 yaşında).

“Yani şimdi çalışmayan anneler çok yoğun olduklarını söylüyorlar ya siz de duyuyorsunuzdur. Bütün gün ayaktaym çalışmıyor ama evde çok yorgunum o işi yap bu işi yap diyorlar. Bazen ben çok hırslanıyorum ve bir şey yazmak istiyorum. Sosyal medyadan paylaşıyorlar ya bütün gün çocuklar bu işi yap şu işi yap çocuklarla koştur. Biz ama çalışan anne olarak bunları işle yürütmek zorundayız. Bütün gün çalışıyor eve gidip evde de çalışmak zorunda kalıyoruz. Sonuçta böylesi daha güzel. Çalışarak anne olmak daha güzel. Çalışmamak daha kötü” (G2, müşteri ilişkileri müdürü, 44 yaşında, çocuk: 5 yaşında).

Katılımcıların çalışma pozisyonları ve eğitim durumu göz önünde bulundurulursa, hepsinin de yoğun emek vererek elde ettikleri kariyerinden vazgeçmek istemeyişleri daha anlaşılır olmaktadır. Çünkü kadınlar hâlâ hükümet, işletme ve akademik

bilimdeki seçkin liderlik pozisyonlarının küçük bir azınlığını oluşturmaktadır (Pedulla & Thebaud, 2015, s. 116). Dolayısıyla zorlukla elde edilen kariyerlerinin sekteye uğraması istenmemektedir. Çalışan annelerin yoğun annelik ideolojisinden etkilendiklerini ifade eden Hays (1996), onların başarılı bir kariyere sahip olurken de “süper”, “iyi” annenin yarattığı normatif düzene de ayak uydurmak zorunda kaldıklarını söylemektedir. Bir anlatıcının doğrudan ideal anneyi hem çalışıyor olmak hem de çocuğuna bakıyor olmak üzerinden tanımlaması bu düşünceyi desteklemektedir. “*Ben ideal anneyim bence. Ben hem çalışıyorum. Hem çocuğumu büyütüyorum, hem de onun mutlu olduğunu görüyorum. Özgüvenli. Her sene yurtdışına götürüyorum bunu görüyorum ve diyorum ben yapıyorum en azından yapmaya çalışıyorum*” (G6, satış pazarlama müdürü, 36 yaşında, çocuk: 10 yaşında). Nitekim katılımcılar çalışmanın; kadınlık kimliklerini dönüştürdüğünü, daha özgür kıldığını ve her şeye rağmen daha iyi bir anne olmalarını sağladığını ifade etmiştir. “Ev” annesi, “iş” annesi gibi kavramsal ayırımın yapılması ve kesin bir dille çalışmayan anne olmayı hiç düşünmediklerini ifade etmeleri; anneliklerin de kendi içinde hiyerarşik bir ayrıma tabi tutulduğunun göstergesidir. Bu durum, toplumun kadından beklentisine paralel olarak çalışan annelerin, aslında kadınlık ve klasik annelik kimliklerine karşı bir direnme stratejisi olarak da okunabilir. Bu sürece eşlik eden en önemli sorunun kadınların ev içi ve iş yaşamındaki rollerini aksatmadan dengelemeye çalışması ve bunun da zaman zaman gerilime yol açmasıdır. Eklenmesi gereken bir diğer önemli konu ise, katılımcıların anneliğin ilk dönemlerinde özellikle çocuğun temel bakımının sorun olduğunu ve çalışma yaşamına kısa sürede dönmek zorunda olmalarını dile getirmesidir:

“Hiçbir zaman iş yerlerinin kreş bakıcı desteği olmuyor. Sağda solda bazen bakıcı bazen arkadaşlar idare ediyor. Özellikle vardiya söz konusu olduğunda çok daha zor. Düşünün ben 4-12 çalışıyorum yani gece yarısı çıkıyorum kim bakacak? Ve iki tane olunca gerçekten sıkıntı” (G9, çağrı merkezi şefi, 29 yaşında, çocuklar: 7 yaş ve 2,5 yaşında).

“Keşke devletten bir destek olsa. En azından anneler çocukların yanında bir sene kalabilse. Almanya’daki gibi başka bir yerdeki gibi. Bir sene çok önemli. Bir yaşına kadar. Bir yaşına gelene kadar evde kalsa. Çok küçük çocuk sonuçta bizim işimiz bazen çok seyahatli oluyor. Düşünün çocuğunu göremiyor” (G10, pazarlama şefi, 34 yaşında, çocuk: 2,5 yaşında).

“Mutluyum çok başa dönsem yine aynı kararı verirdim. Benim tek sıkıntım çocuğu Ankara’ya bırakınca da ilgilenemedim. Büyüme aşamalarını göremedim. Yani beş yaşına kadar orda kaldı” (G4, yiyecek-içecek müdürü, 45 yaşında, çocuk: 13 yaşında).

Küçük çocuğu olan evli annelerin çalışmasına ilişkin tutum ve algı, işin niteliği ve aile durumuna bağlı olarak değişebilmektedir. Bu konuda yapılan bir alan çalışmasına göre evli annelerinin mesai ve çocuk bakımı düzenlemelerinden memnun

kalması ve ailelerin gelire ihtiyacı olması durumunda tam zamanlı çalışmasını desteklenmektedir (jacobs & Gerson, 2016). “*Tabi zorlanıyorum. Ana neden haftada 6 gün çalışıyor olmak. Cumartesi günleri de tam gün çalışıyoruz.*” Benzer sonuç katılımcıların anlatılarına da yansımakta, tam zamanlı, yoğun ve uzun çalışma saatlerinin yol açtığı sorun ve rollerdeki gerilim kendilerinin yetersiz olduğu hissine kapılmasına neden olmaktadır. “*Kadınlar tabi çalışma alanının her yerinde olmalı ben bunu söylüyorum. Biraz daha özverili davranabilir babalar, işverenler. Mesela ben burada 5 yıldır çalışıyorum vardiya sorunu olduğunda bir yerden alıp başka yere yerleştirilebilir. Cumartesi günleri izinli olmamız gerekiyor. Öyle olsa daha iyi olur. Kendi hayatımız hiç yok*” (G9, çağrı merkezi şefi, 29 yaşında, çocuklar: 7 yaş ve 2,5 yaşında). Özellikle annelik ve kadınlık rollerinin aksatmadan yerine getirebilmesi için çalışma saatlerinin düzenlenmesi ve uygun koşulların sağlanması gerektiği fikri baskın bir şekilde dile getirilmektedir.

“Çalışan anne ben hiç çalışmayayım demedim. Ama şöyle olsa haftada beş gün olsa keşke. Bir anne çalışmalı. Bir insan hiç kimseye mümkün olduğunca kimseye muhtaç olmamalı. Gücü yettiği kadar çalışmalı. Ama bir çalışan anne beş gün çalışacak. Cumartesi çalışmayacak. Mesela burada part time (yarı zamanlı iş) yok. Ben part-time çalışmak isterim. Ama Türkiye’de yok yurtdışında var. Pazartesi, çarşamba, cuma çalışmak isterim. Yurt dışında çalışan part-time anne çok. Anneler işlerini yapmak istiyor, ailelerine ve çocuklarına vakit ayırmak istiyorlar. Ondan dolayı. Onlar da muhtaç olmak istemiyor. Bir kadının çalışan bir anne olarak Cumartesi hep izinli olması gerekir. Çok şey değişir daha doğrusu çok şeyi değiştirir. Bütün ev işleri anneye bakıyor. Çoğu şey anneye bakıyor. Cumartesi tatil olsa en azından işlerimi bitirirdim. En azından Pazar aileme ve bana zaman kalırdı. Daha iyi olurdu yani” (G12, pazarlama şefi, 38 yaşında, çocuk: 3 yaşında).

“Şöyle diyorum. Keşke haftanın 2 günü çalışmıyor ve akşam saatinde evde oluyorsa da diyorum çok. Çalışma saatlerimin daha kısa olmasını tercih ederim yani bir anne olarak. Ama bazen başka bir iş olsa acaba diyorum. Şartlar ortada. Türkiye’nin şartları da ortada. Öyle sizi hemen kabul edecek gel hiç deneyimlediğiniz bir işte yarım gün çalış mümkün değil. Böyle bir imkân yok. Demiyorlar. Mecburen bu şartlarda böyle bir işte devam etmek zorundayım” (G7, satış gelirler müdürü, 37 yaşında, çocuk: 7 yaşında).

Çocuğun geleceğine ilişkin duyulan kaygılar ve onlara kaliteli bir yaşam sunma isteği kadınların çalışma yaşamına aktif katılımının ve kariyer sürecine ara vermeden devam etmelerinin ardında gösterilen nedenler olarak gösterilmektedir. Bu ise bizi “iyi anne”nin sınırlarının neler olması gerektiği tartışmasına geri götürmekte, sabit bir tanıımı yapılmayan ve çeşitli durum ve koşullara göre değişebilen “iyi anne”, burada çocuğun her türlü ihtiyacını karşılayan ve onun için iyi bir gelecek öngören ve bunu sunmaya çalışan annedir. Anneliğin baskın ideolojisi burada tekrar karşımıza çıkarak, kadınların anlatılarında yer alan “*çocuğum için çalışıyorum*” söylemi aslında tümüyle adanmış yaşamın bir göstergesi olarak da okunabilir. Fedakâr, yoğun ve

ideal anne gibi söylemler annelik duygusunu şekillendiren önemli söylemler olup, çalışma isteğine ilişkin farklı bir motivasyon kaynağını da oluşturmaktadır.

“İyi bir anne çocuğuna iyi bir gelecek sunandır. Onu iyi yetiştiren. Mesela onu bir sürü kötülükten koruyan” (G13, muhasebe şefi, 36 yaşında, çocuk: 7 yaşında).

“Kendimiz de varız ama çocuklar olduktan sonra onları da düşünmek zorundayız. Öncelik onlar. Ben pişman değilim. Ama dönüp geriye baktığımda kızım on üç yaşında on dört yaşına yeni girdi. Ne kadar vakit geçirdiğine bakıyorum birebir çok az vakit. Ama hani bir taraftan da onun ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılayabiliyorsun. O da mutlu oluyor. Böyle de dengeliyorsun. Ama çok zengin olsaydım bilmiyorum” (G8, hauskeeping müdürü, 42 yaşında, çocuklar: 13 ve 9 yaşında).

“Belki ben daha az paralara çalışabilirdim. Eşimin çalıştığıyla yetinebilirdim. Çalışmak istiyorsam hem kendim hem de çocuğumun istikbali için çalışmak istedim. Ve onu belki ortaokulu bitene kadar devlet okuluna yollayabilirdik ama koleje yolladık. Belki koleje gönderemeyebilirdik ya da ek ders aldırılmayabilirdik. Yaptığım her şeyde onu düşünerek yapıyorum” (G4, yiyecek-içecek müdürü, 45 yaşında, çocuk: 13 yaşında).

Çalışan anneler; doğum izini ve emzirme izinlerinin doğası gereği anneliklerini iş yerine taşımak zorunda kalmaktadır (Turner & Norwood, 2013). Nitekim katılımcıların yaz tatillerinde çocuklarını yanlarında götürdüklerini, emzirme döneminde sıklıkla süt sağlamak zorunda kaldıklarını hatta otelin koşullarını ona göre değiştirdiklerini ifade etmişlerdir.

“Ben çok küçükken işe başladım. Bu yüzden çok zorlanıyordum. Sık sık odaya kapanıyor süt sağlamak zorunda kalıyordum. Ya işi bırakacaktım ya da buna ayak uyduracaktım” (G15, müşteri ilişkileri müdürü, 40 yaşında, çocuk: 5 yaşında).

“Cumartesi kızım hep yanımda. Benle birlikte gelmek zorunda çünkü tatil. Yazları burada hatta yazları da burada. Ben satış müdürüyüm sırf bu yüzden yaz okulu konsepti oluşturduğum ve satıyorum. Kızım da buna dâhil oldu. Ben de otelime para kazandırmış oluyorum. Hem de kendi yaratıcı fikrimi ortaya koyuyorum. Sonuçta bizim otel business otel” (G6, satış pazarlama müdürü, 36 yaşında, çocuk: 10 yaşında).

“Tatillerde de otelerde büyüdüler. Mecburi getirdim. Ofisimde bebek yatağı açtığım çok oldu masanın üstüne. Yönetici olunca birazcık daha işyerinde de rahat oluyorsun. Pozisyonla ilgili. Kızda ben yapamıyordum” (G8, hauskeeping müdürü, 42 yaşında, çocuklar: 13 ve 9 yaşında).

“Üç ay bilfiil beraberdik. Sonra üç aylık iken bırakıp işe gitmek zorunda kaldım. Çok zor oldu. Şiş gözlerle kalkıp sabahın beşinde emziriyordum. Tekrar süt sağlıyordum ona sıcak olsun diye. Sonra otelde sekiz ay boyunca süt sağdım belli saat aralıklarıyla. Eve süt yetiştireceğim diye hem eve üretim hem de işe üretim yapmak durumundaydım. O süre hakikatten sıkıntılı, stresli bir süreç idi” (G7, satış gelirler müdürü, 37 yaşında, çocuk: 7 yaşında).

Son yıllarda bir ailede, iki gelire duyulan ihtiyaç, orta ve üst-orta sınıf aileler için giderek daha gerekli hale gelmekte ve yoğun annelik ideolojisi iyi eğitilmiş kadınların kendi finansal durumlarını feda etmeden yaşamlarını sürdürmeyi içeren yeni bir beklentiyi de ortaya çıkarmaktadır (Pedulla & Thebaud, 2015, s. 132). Bu süreçle baş etmenin en temel stratejisini ise bir başka anne kadından alınan destek oluşturmaktadır. Yapılan diğer çalışmalar, kadınların kamusal ve özel alanda iyi anneler kimliğini koruyarak gece vardiyasında da çalışabildiğini, çocuk bakımı için akrabalarından destek aldığını, anneliği istihdama dâhil ettiğini ve onu yeniden tanımlamak gibi stratejileri kullandığını bize göstermektedir (Garey, 1999'den aktaran: Dow, 2016). Nitekim ev annesi- iş annesi ayırımının bu strateji etrafında şekillenerek kadınların anlatılarında yer aldığı söylenebilir. Kadınların çoğunluğu, aile büyüklerinden ilk etapta destek gördüğünü ve bunu daha çok büyük annelerin gerçekleştirdiğini, kreşe veya okula devam eden çocuklarının bakımını da büyük annelerin üstlenemeye devam ettiğini ifade etmiştir.

## Bir Vicdan Muhasebesi Olarak “Annelik”

Anneliği şefkat, sevgi ve özveri ile eş tutan annelik ideolojisi, çalışan annelerin deneyimini şekillendirmektedir. Bu söyleme eklemlenen yoğun annelik ideolojisi ise; kadının koşulları ne olursa olsun çocuğun isteklerini öncelikli tutması ve onunla ilgilenmesini dayatarak ideal bir form yaratmaya çalışır. Yaratılan ideal form, kadınların yaşamının merkezi bir ögesi haline gelerek gündelik hayat içindeki faaliyetlerini belirleyen önemli bir etkene dönüşmektedir. İçselleştirilen annelik değerleri ve beklentileri ışığında çocuğun birincil sorumluluklarını üstlenmekte ve ihtiyaçlarını ön planda tutmaktadırlar:

“Mesela gittim eve ne yapıyorum. O günün programını zaten kendi ne yapmak istiyorsa onu hazırlamış oluyor. Anne şunu yapalım diyor. Çanta tasarlayalım diyor. Bahçeye çıkıp ip atlayalım parka gidelim bu tarz şeyler. Bir çizgi film nadiren izliyoruz. Beraber yapabileceğimiz aktivite gibi şeylere bakıyoruz. Bahçeye inip çiçek dikiyoruz. Ona ayarlıyorum. İki saati kızımın uyku saatine kadar ona ayırıyorum” (G7, satış gelirler müdürü, 37 yaşında, çocuk: 7 yaşında).

“Dikkat setleri aldık ne seviyorsa onu yaptırdık. Onu sevmiyorsa üstüne gitmiyorum. İzin günlerim bir tek onla. Eve gittiğimde onla oynuyorum. Evimi bile şimdi otelin yakınına taşıyacağım. Çok çabuk gidip geleyim diye. Şimdi Konyaaltı'ndayım dezavantajlıyım gidip gelmek açısından uzak. Sırf oğlum için buraya alıyorum” (G3, misafir ilişkileri müdürü, 34 yaşında, çocuk: 3,5 yaşında).

“Çocukla geçiyor genelde. İşte olduğum için onun psikolojisi ile daha çok ilgilenmem lazım. Mesela çocuğumla küçük yaştan itibaren onunla oynarım. Oturup kumlarla kürekler, çapalarla oynarım. Kazı yapmışımdır” (G13, muhasebe şefi, 36 yaşında, çocuk: 7 yaşında).

“Mümkün olduğu kadar. Oyuncaklarla, puzzle, biraz daha eğitimsel oyunlar oynuyoruz. Aktivite yapıyoruz. Sayı sayıyoruz. Zamanı verimli kullanmaya özen gösteriyorum. Yettiği kadar tabi. Benim de zamanım kısıtlı çok” (G11, satış şefi, 34 yaşında, çocuk: 5 yaşında).

Yoğun annelik ideolojisi etrafında gelişen ideal anne; kaliteli zaman söylemi etrafında şekillenerek kadınlara baskı yaratabilmektedir. Yoğun bir çalışma gününden sonra kalan zamanın çocuğuna ilişkin yürütülecek faaliyete ayrılması ve bunun da ölçütünün kaliteli zaman anlayışıyla belirlenmesi bunun bir göstergesi olarak okunabilir. Annelerin kendi anlatılarında “ideal” ve “iyi” annenin ölçütünün, “sevgi”, “özgüven sağlamak”, “yeterince zaman ayırmak”, “çocuğuna yetebilmek”, “kaliteli zaman geçirmek” üzerinden belirlenmesi; annelerin bunu karşılamadığı durumda gerilim yaşamasına neden olabilmektedir. “İyi” anne ideolojisi, olumsuz duyguların bastırılması gerektiği fikrini de önemseyerek, bir paradoksa da yol açmaktadır. Nitekim bir katılımcının “*aslında bazen çıldırırım geliyor. Ama bastırıyorum bunu* (G12, pazarlama müdürü, 38 yaşında, çocuk: 3 yaşında) ifadesi; annelik, iş ve diğer sorumluluklarının yarattığı baskının nasıl gerilime yol açtığına bir ifadesidir. Bir yandan bu ideoloji; anneler üzerinde baskı yaratırken, öte yandan bu baskının yol açtığı sorunlarla da baş etmesi ve çocuğa yansıtması gerektiği fikrini de onlara dayatır:

“Çocukla kaliteli zaman geçirmek. Ona sevgi göstermek. Bilgisayarı kapatmak. Ben onla ilgilenmiyorum onla. Annenin ve babanın yanında olması ve sürekli çocukla ilgilenmesi gerek aslında ben yapamıyorum” (G14, insan kaynakları müdürü, 43 yaşında, çocuk: 10 yaşında).

“Ya belki ayırmıyoruzdur ama çalışmayan annelere de bakıyorum aslında onlarda bizden daha fazla kaliteli zaman geçirmiyorlardır bence. Gözlemlediğim kadarıyla evde anne çocuk beraber mesela anne sürekli bir şeyler yapıyor. Çocuk kenarda itilmiş gibi kendi oyuncağıyla oynuyor veya çizgi film seyrediyor. Yani toplamda eşitlemeye çalıştığımda vicdan kendinizi kandırmaya çalışıyorsunuz ya ben çalışmayan anneye göre belki daha fazla kaliteli zaman harcıyorumdur. Ya da düşünüyorum bazen çünkü iki saatimi akşamımı tamamen ona ayırıyorum. Ayırmaya çalışıyorum” (G2, müşteri ilişkileri müdürü, 44 yaşında, çocuk: 5 yaşında).

İdeal anneliğin yarattığı baskı aynı zamanda ne yaparsa yapsın yetemeyen bir annelik de yaratmaktadır. Çünkü iyi annenin baskın ideolojisi, yoğun annelik ideolojisinde somutlaşarak çocuk yetiştirme patriklerine ilişkin ideal karakterler sunmaktadır. “Doğru” çocuk yetiştirme; sadece büyük miktarlarda para değil aynı zamanda profesyonel düzeyde beceri ve bol miktarda fiziksel, ahlaki ve duygusal enerji gerektirmektedir (Stevenson, 2015, s. 4).

“Kendimi çok yetersiz bazen hissediyorum. Onunla oyun oynayamadığım için. Aktivite yapamadığım için... işte pazardan pazara...” (G6, satış pazarlama müdürü, 36 yaşında, çocuk: 10 yaşında).

“Bir bakın kendinize de ev hanımı, eş, anne, iş kadını sadece dört tanesine sayabilirim size daha da vardır. zaman yönetimi eğitimi bilmem ne eğitimleri aldık. Zamanı çizelgeler böldük neler yapmadık ki... Hangisi ne işimize yarıyor. Çok da inanmıyorum sekiz saati işe, dört saatimi çocuğuma, iki saatimi kendime, yemeklere ayırıyorum diyebilene. Öpüp başıma koyacağım becerebileni” (G1, insan kaynakları müdürü, 40 yaşında, çocuk: 10 yaşında).

“Ben üç- dört aylıkken bakıcıya bıraktım çocuğumu. Her gün ağlayarak çıkıyordum evden. Bütün gün ne oldu ne yaptı diye bakıyordum arıyordum sürekli. Paronaya oluyor anne artık. Biliyorsunuz yaşadysanız, zaten yetersizlik orda başlıyor. Eve gittiğim zaman sanki çocuktan başka bir şey yok. Yemek yiyoruz onu yapıyoruz ama çocuğuma yetersiz hissediyorum” (G2, müşteri ilişkileri müdürü, 44 yaşında, çocuk: 5 yaşında).

“Bazen sesimi yükseltiyorum. Sonra pişman oluyorum. Telafi etmeye çalışıyorum. Kendimi yarış atı gibi hissediyorum. Bitiş çizgisi olmayan bir yarış atı ama. Sürekli bir şeye yetişmek zorundayım. İşe yetişmek zorundayım. Servise yetişmek zorundayım. Bakıcıya yetişmek zorundayım. Sürekli bir şeylere yetişmek zorundayım ve birçok şeye ucu ucuna yetişmekteyim. Evdeki işleri de yapmak zorundayım. Çocuğumla kaliteli zaman geçiremiyorum. Onunla tam ilgilenmediğime inanıyorum” (G9, çağrı merkezi şefi, 29 yaşında, çocuklar: 7 ve 2,5 yaşında)

Özellikle toplumsal cinsiyete ilişkin rollerin üretildiği ve öğretildiği sosyalleşme sürecinde, iyi anne, ev-kadını miti kadınlara dayatılır (Molyneux, 2012, s. 148). Bu mitin yarattığı gerilim kadınların kendini sorgulamasını ve sürekli bir vicdan muhasebesi yapmasına neden olmaktadır. Çoklu kimlik ve rol çatışması içinde kalan kadınların; kendilerini çoğu zaman sosyal hayattan geri çektikleri ve psikolojik olarak ağır bir yükün altına da girdikleri görülmektedir. Çünkü onlar için aile içi rolleri, çocuğun bakımını ve özel ilişkileri öncelikli bir konuma sahiptir. Nitekim bu kadınların anlatılarına yansdığı görülmekte, sevgi ve şefkat gibi evrensel annelik değerleri olarak gösterilen birçok duygunun dışında verilen tepkiler onlar üzerinde gerilime yol açmaktadır:

“Bazen yeterli miyim diyorum çok sorguluyorum. Kızdığımızda çok kötü hissediyorum. Akşam tartışmaya başlıyorsunuz bir konuda. Tartışyorsunuz ceza veriyorsunuz sonra vicdan azabı çekiyorsunuz. E tabi çalışıyorsunuz fazla ilgilenmediğiniz için de vicdan azabı çekiyorsunuz” (G14, insan kaynakları müdürü, 43 yaşında, çocuk: 10 yaşında).

“Kendim için zaman ayırdığımda dışarı çıktığımda bir düşüncem, kalbimde hani pır pır pır bir endişe var ondan çaldım. Ama aslında şunun da çok iyi farkındayım benim dışarda olmam, sosyal çevremın olması kızım için çok olumlu etkisi olduğunu. Annelik içgüdüm orda devreye giriyor. Onunla olmalıymış hissiyatı içindeyim. Hâlâ aşıyorum. Bunaldığım zamanlar oldu mu evet oldu. 1 yaşına kadar banyolarda çok ağladığım olmuştur. Hani çok strese girip orda deşarj olduğum zamanlar çok oldu” (G7, 37 yaşında satış gelirler müdürü, çocuk: 7 yaşında).



Çalışma yaşamının ve annelik rollerinin ağır yükünden kaynaklı ortaya çıkan gerilim, kadınlar için baskı yaratabilmekte ve duygularını şekillendirebilmektir. Bu gerilim yeterli veya yetersiz anne kavramları etrafında dile getirilmekte, ne yaparsa yapsın günün sonunda yetemeyen bir annelik psikolojisi de yaratmaktadır. Bu nedenle, “iyi”, “ideal” anne, kadınlara, belirli standartlara ve ideallere uymaları için baskı yapan zorlu sosyal yapıda dönüşmektedir. Tam zamanlı çalışıyor olmak, çocuğunu gün içinde göremiyor olmak, eve gidildiğinde yoğun mesaiden dolayı zamanın yetmediğini düşünmek, tüm zamanı ona adama isteği, bu durumun en önemli göstergesi olarak okunabilir:

“Kendime ayırdığım hiç zamanım yok. Ne yapıyorsam ona yapıyorum. Zaten onda ilgi eksikliği var. Pazar günü tüm gün onunla ilgileniyorum. Bütün gün gezmede, parkta ona ayırıyorum. Sadece akşamım var. O arada yemek var, temizlik var, diğer işler. Nasıl yetişeyim hepsine bazen çok zor... O yüzden kendim için şu an hiçbir şey yapamıyorum. Eşim de ev işlerinde yardımcı olmuyor” (G10, pazarlama şefi, 34 yaşında, çocuk: 2,5 yaşında).

“Zor çok zor belki de sabır katsayım düşük. Yani çocuğun devamlı dibinde durup. Onun devamlı dibinde onun seviyesinde saatlerce uğraşmak yorucu. Bunahıyorum sıkılıyorum. Hatta hafta sonları bile çocuğumla vakit geçirmek zorundayım onun bilincindeyim. Evet bana ihtiyacı var. Ama yetmiyor işte” (G11, satış şefi, 34 yaşında, çocuk: 5 yaşında).

“Çocuklarla ilgilenmek gerek. İşten eve gidince yeterince ilgilenemiyorsun mesela. Oynamak istiyorum çocuğumla. Mesela yeterince fazla oynayamıyorum. Kendim de yorulmuş oluyorum. Kafam da yorulmuş oluyor. Fiziksel değil de beyinsel yoruluyorum. Ondan sonra üzülüyorum. Vicdan azabı duyuyorum. Ama mümkünse vakit geçirmeye çalışıyorum. Mesela yedide evde oluyorum. Yediden ona kadar yanında olmaya çalışıyorum” (G12, pazarlama müdürü, 38 yaşında, çocuk: 3 yaşında).

Yoğun çalışma koşulları ve saatlerinden dolayı yorulan anneler, çocuklarıyla yeterince ilgilenemediklerini düşünmekte ve bitmek tükenmek bilmeyen bir sorgulamanın da içine girerek, vicdan azabı duymaktadırlar. İş yaşamındaki kariyerini sürdürme ve “iyi” anne olma çabası da birbiriyle çatışarak kadınlar üzerinde baskılayıcı etkenlere dönüşmektedir. Bitmek bilmeyen bir suçluluk hissi, vicdan azabı, ağlama krizleri ve yetersizlik duygusu söz konusu bu çatışmanın önemli sonuçları olarak okunabilir. Nitekim bir annenin: “Bazen çok kötü oluyorum. Bir yandan anneyim. Bir yandan kadını. Bir yandan çalışıyorum. Çok zor oluyor. Çok suçluluk hissediyorum. İyi anne olmadığım için çok suçluluk hissediyorum” (G15, müşteri ilişkileri müdürü, 40 yaşında, çocuk: 5 yaşında) ifadesi çatışan kimliklerin yol açtığı gerilimin ve anneliğe ilişkin yaşanan deneyimin en somut örneğidir. Anneler, annelik süreçlerine ilişkin düşüncelerini dile getirirken duygularını gizlememiş, hatta zaman zaman ağlamış-

lardır. Eklenmesi gereken önemli noktalardan biri de bu sürecin çocuğun doğumu ile başlaması ve takiben bitmek bilmeyen bir sürece dönüşmesidir. “*Hep vicdan azabı yaşıyorum. İlk kreşe verdim çocuğu sonra işe gelmek zorunda kaldım üzüldüm. Eve gidiyorum ona yetemiyorum diye üzüldüyorum. Hasta bırakacak kimse yok üzüldüyorum. Cumartesi tatil işe getirmek zorundayım üzüldüyorum*” (G6, satış pazarlama müdürü, 36 yaşında, çocuk: 10 yaşında). Douglas ve Michaels’a göre (2004, s. 4-5) “iyi”, “yeterli” annelik söylemleri ışığında gelişen yeni annelikler, anneliğin standartlarını ve zamanı ulaşılmayacak boyutlarda artırarak, onu standart üstü bir forma dönüştürmektedir. Bu forma göre; bir kadın bütün duygusal, fiziksel, entelektüel varlığını, yedi gününü ve yirmi dört saatini çocuklarına adanmalı ve bundan zevk almalıdır. Hem dışarda hem de evde çalışan kadınlar üzerinde baskı uygulayan bu form, sürekli bir “süper anne” olma çabasını da ortaya çıkarmaktadır.

“İşte sabah 7.30 gidiyorum 7’de dönüyorum düşünün kaç saat ilgi eksikliği var üzüldüyorum. Zamanınız kısıtlı yeterince vakit geçiremiyorsunuz. Böyle olunca ister istemez sorguluyorsunuz kendinizi, şartlarınızı... Düşün kaç saat yoksunuz haftanın altı günü bu böyle sadece bir gün. Ne yapabilirim o bir günde hem kendim hem de çocuk için” (G10, pazarlama şefi, 34 yaşında, çocuk: 2,5 yaşında).

“Bak şimdi çok duygulandım. O günleri hatırlayınca (gözleri dolar burada katılımcının). Doğrusu ne hissettim. Ben işte çok mantıklı bakabilen biriyim. Çok duygusallaşmam. İşimi asla evime götürmem. Evde de çok büyük bir problem olmadıkça evdekini de işe yansıtırmam. Ama tabi küçücük çocuğu emziremiyorsun, sağıyorsun bir şekilde. Sekiz ayna kadar emzirebildim sonra süt gelmedi. Şey hissediyorsun suçluluk hissediyorsun tabi ki de. Çok büyük vicdan azabı hissettim. Çok vakit geçiremediğim için kötü oluyordum” (G8, hauskeeping müdürü, 42 yaşında, çocuklar: 13 ve 9 yaşında).

“Çocuğu zaman sorguluyorum kendimi. Yetersizlik nerede daha dün düşündüm. Bu çocuk ne zaman büyüdü, niye büyüdü o yumuk yumuk elleri nerde ne zaman büyüdü kocaman oldu. Onları kaçırmak büyük yetersizlik. Bu o süreçlerde o yoğunlukta bunları kaçırdım anlamında kötü. Birçok şeyi, büyüme süreçlerini kaçırmak belki de en büyük vicdan azabı” (G5, kurumsal iletişim yöneticisi, 41 yaşında, çocuk: 17 yaşında).

İdeal anneliği; çocuğa özgüven vermek, istikrarlı, disiplinli ve ahlâklı yetiştirmek gibi dinamikler etrafında tanımlayan katılımcılar, toplumun yeniden üretim sürecine annenin çok büyük katkısı olduğunu düşünmektedir. İyi bir toplumun, ahlâklı ve iyi bireylerin yetişmesine bağlı olduğunu ve bunu başarabilecek en önemli kişinin de anne olduğunu söyleyen kadınlar; aslında çocuğun tüm sorumluluğunu da üstlenmek zorunda kalmaktadır. Çocuğun başarılı ve özgüvenli olması, annenin “anneliğini” iyi yapmasına bağlanarak, geleneksel bakış açısının da yeniden üretildiği görülmektedir. Chodorow’a göre (1999: 11) anneler olarak kadınlar; toplumsal

yeniden üretim alanının, çocuğunun büyütülmesinin, topluma kazandırılmasının ve ahlâki açıdan özenli yetiştirmenin baş aktörü olarak kabul edilir. Bu düşünce kadınların genişleyen sorumluluk alanına göndermede bulunarak, anneliğe ilişkin kültürel bakış açısını ve görevleri de yeniden düşünmemizi sağlar.

## Sonuç

Anneliğin sosyal, kültürel ve politik bir dizi etkenin ışığında şekillenen, dönüştürülen ve özellikle de söylemsel olarak inşa edilen bir alan olduğu gerçeği, anneliğin sabit ve değişmez bir olgu olmadığını da göstermektedir. Nitekim tarihsel süreç içinde çeşitli söylemlerin etkisinde gelişen farklı annelik mitleri, söz konusu durumu anlayabilmenin en önemli örneklerini oluşturur. “İçgüdüsel anne”, “kutsal anne”, “bilimsel anne”, “empatik anne”, “yoğun anne” gibi söylemler tarihsel süreç içinde farklı anneliklerin yaratılmasına aracılık eden kavramlardır. Her dönemin egemen annelik ideolojisi anneliğin ideal sınırlarını çizerek, “iyi” ve “doğru” bir annelik formunun ortaya çıkmasına da kaynaklık etmektedir.

Bu bağlamda yoğun annelik ideolojisi günümüzde annelik dolayısıyla kadınların deneyimini şekillendiren önemli ve baskın bir ideoloji olarak tartışılmakta, ideal annelik formunun yaratılmasına aracılık da etmektedir. İster evde, ister işte çalışsın tüm anne olan kadınları kapsayan bu ideoloji; çocuğun istek ve ihtiyaçlarını öncelikli kılan, duygularını ön planda tutan, çocuk merkezli bir annelik formu çizmektedir. “İyi” anne olabilmek adına kadınlar, yoğun annelik ideolojisinin dayattığı forma uymaya çalışmaktadır. Bu form, özellikle tam zamanlı çalışmak zorunda kalan ve çocuğuna yeterince vakit ayıramayan, bazı süreçlerinde yanında olamayan kadınlar için daha baskılayıcı olabilmektedir.

Yoğun çalışma koşullarının ve egemen annelik ideolojilerinin yönetici kadınlar üzerinde ne tür baskı ve gerilimlere yol açtığına irdelenmesine dayanan bu çalışma; aynı zamanda onların gözünden annelik deneyimini de anlamaya çalışmaktadır. Turizm sektöründe beş yıldızlı otellerde çalışan yönetici kadınların haftanın altı günü tam zamanlı ve hatta bazen yoğun mesai yaparak çalıştıkları gözlemlenmiştir. Bu çalışma koşullarının ve yoğun sorumluluk gerektiren yöneticilik görevinin, onların annelik deneyimi üzerindeki etkileri yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmelerle tartışılmaya açılmış ve annelerin çoğu zaman rollerinde gerilim ve çatışma yaşadığı görülmüştür. Çalışma yaşamı, ev içi roller ve özellikle de annelik rollerini dengeleme çabalarının onların sorumluluk alanını genişleterek, çeşitli sorunların ortaya çıkmasına da kaynaklık etmekte olduğu görülmüştür. Çocuğuna

vakit ayıramama ve onunla ilgilenememe kaygısı, baskın bir şekilde anlatılarda yer almış, sürekli yeterli- yetersiz bir annelik sorgulaması yapılmıştır. Anneliğe ilişkin sorgulamalar; kadınların boş vakitlerini ya ev içi sorumluklara ya da çocuğa ayırmasına neden olmakta; bu ise kadınların sosyal hayatı üzerinde bir kısıtlamaya yol açmaktadır. Kendine vakit ayıramama, sosyal yaşama katılımında isteksiz davranma, iş ve çocuğun dışında bir yaşamlarının olmadığını söyleme bu durumun en temel göstergesi olarak okunabilir. Yalnız başına içilen bir kahveye duyulan özlem, spora vakit ayırma isteği ama ayıramama, iş ve çocuğa ilişkin herhangi bir kaygı duymadan yapılmak istenen bir tatil gibi basit özelemler; kadınların sahip oldukları sorumlulukların ve “ideal”, “iyi” anne olmaya çalışmanın yarattığı gerilimin göstergesi olarak da tartışılabilir. He ne kadar bu gerilimler zaman zaman çeşitli sorunlara ve sorgulamalara kaynaklık etse de hiç bir zaman “ev” annesi” olmak istemediklerini, “iyi” anne olmanın koşullarından birinin de çalışmak ve çocuklarına iyi bir gelecek sunmak olduğu tüm anlatılarda dile getirilmiştir. Yoğun emek harcayarak iş yaşamında elde ettikleri kariyerlerini; kadınlık kimliğini özgürleştiren önemli bir aşama olarak tanımlamanın yanı sıra, “iyi” anne olmanın bir gerekliliği olarak da tartışılmaktadır. Çalışma koşullarından dolayı, ev içi rollere ve çocuğun büyütülmesine ilişkin süreçlere yeterince vakit ayırmadıklarını düşünmelerine rağmen bir kadın olarak ve bir anne olarak çalışmanın önemini vurgulamışlardır.

Yoğun çalışma koşulları, kariyerlerine ara vermek istememeleri ve evdeki hem kadınlık hem annelik rollerinin; kadınların çocuk yapma tercihlerini ve yaşını etkilediği söylenebilir. Katılımcıların iki tanesinin iki çocuğu olmakla birlikte diğer tüm katılımcılar (13 kişi) tek çocuklu olup, bu durumun kendi tercihlerini olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumda; hamilelik süreci, doğumdan sonra çocuk bakımına ilişkin yaşanan sorunlar ve doğum izinlerine ilişkin yasal düzenlemeler ile yakından ilişkili olmakla birlikte; özel sektörde ve yönetici pozisyonunda çalışmalarının getirdiği sorumluluğun ve yoğunluğun da etkisi olduğu söylenebilir. Çalışmanın en önemli bulgularından biri de kadınların “her şey dâhil sistem olarak annelik” benzetmesinden yol çıkarak yaptıkları tanımlamadır. Toplumsal cinsiyet bakış açısını da yansıtan bu kavramsallaştırma, anneliği her şey dâhil otel sistemi konseptine benzeterek; onu tam gün yemek servisi, çamaşır ve ütü gibi talepleri yerine getirmesi gereken bir form olarak tanımlamaktadır. Kadınlar; her ne kadar çocuk bakımına ilişkin desteği enformel ilişki ağları içinde annelerinden veya eşlerinin annesinden aldığı, hatta bazen ev içi işlerinde bir yardımcıya başvurduklarını belirtse de, çoğunlukla çocuğun bakımı ve diğer görevlerde sorumlulukları daha çok kendilerinin üstelendiklerini de ifade etmişlerdir.

Yoğun çalışma koşulları ve egemen annelik ideolojisinin yarattığı baskının, katılımcıların söylemlerinde somutlaştığı görülmektedir. Yoğun annelik ideolojisinin dayandığı ideal annelik söylemi, ne yaparsa yapsın yetemeyen bir annelik psikolojisi yaratmaktadır. Boş zamanın büyük bölümünü çocuğa ayırma, kaliteli zaman geçirme isteği, aktivite yapmaya çalışma, evdeyken ilgiyi onun üzerinde tutma çabası, yalnız başına sosyalleşememe ve çocuksuz bir şey yapmama isteği aslında bu ideolojin yarattığı baskı ve yetersizlik hissinden kaynaklanmaktadır. Bu durum ise tartışıldığı gibi doğru çocuk yetiştirme pratiklerini de içererek, “*sadece büyük miktarlarda para değil aynı zamanda profesyonel düzeyde beceri ve bol miktarda fiziksel, ahlaki ve duygusal enerji gerekmektedir*”. Bu gereklilik çoğu zaman anne olan ve çalışan kadınların koşullarıyla uyuşmamakta ve çalışan anne ile ideal anneliğin birbiriyle çatıştığı anlatılarda görülmektedir. Nitekim ne yaparsa yapsın yetemediğini düşünmek ve suçluluk hissetmek, bu tür ideolojilerin kadınlar üzerinde ne kadar baskılayıcı olduğunun da bir göstergesidir. Bu bağlamda günümüzde egemen annelik ideolojisi “iyi”, “ideal”, “yeterli” annelik mitleri etrafında yeni bir annelik formu yaratarak, kadınların yaşamına gömülü olan iktidar ilişkilerini anlamamıza da olanak sağlar.

Sonuç olarak, genelgeçer evrensel hakikatlere ulaşmaktan ziyade, bir sosyal olgu ve olayı deneyimleyen aktörün gözünden bakmayı amaçlayan bu çalışma, hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılabileceği daha kapsamlı çalışmalara düşünsel zemin hazırlaması bakımından önemlidir. Özellikle görüşülen tüm kadınların çalışma yaşamının ve anneliğin çatışmalı iki alan olmaması açısından doğum izni, süt izni ve çalışma saatleri konusunda yasal bir düzenlemenin gerekliliğini vurgulaması, ileriye dönük çalışmaların yapılması ve buna ilişkin politika üretilmesi açısından da önemli görülmektedir.

# Motherhood Narratives of Executive Women Working in the Private Sector

## Experiences, Expectations and Motherhood Ideologies

Meral Timurturkan

### Introduction

The aim of this study is to discuss settled/traditional womanhood and motherhood roles which are to be parallelly performed by the executive women in the private sector and also discuss how these women have experienced today's dominant motherhood ideologies such as "ideal", "good" and "intense" mother. Therefore, it is among the aims of this study to understand motherhood experiences of the executive woman by including employment relations. Management duty; it requires intense emotional labor and mental effort, which can be repressive both on the working and private life of women. Thus, it is believed that the position and the responsibility area will also shape motherhood experience along with active involvement in working life. In this content, executive women are forced to plan their career process, and they also try to satisfy the expectations of gender roles. A qualitative research as a method was chosen and face to face interviews were conducted in order to understand how women as mothers make meanings in their lives and how they experience their motherhood processes. By using purposive sampling, the interviews were conducted with 15 middle and senior executive women working in 5-star hotels in Antalya province during the dates between March and April 2019; it is aimed to understand the conflicts, tensions or agreement areas in relation to motherhood experience, working life and other roles.

@ Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University. [mtimurturkan@mehmetakif.edu.tr](mailto:mtimurturkan@mehmetakif.edu.tr)



© Scientific Studies Association  
DOI: 10.12658/M0328  
insan & toplum, 2019.  
[insanvetoplum.org](http://insanvetoplum.org)

## **Motherhood: “Intense”, “Ideal” and “Good” Mother**

It is a known ideology which is glorified in almost every period that motherhood is an instinctive process and its most prominent features should be love, tenderness and devotion (Badinter,1992; Thurer, 1994). This ideology effects woman’s daily life, her role in a social organization and taking or not taking part in the public area. It is argued that the social construction of motherhood cannot be made independent of the social position and gender perception of women (Gelen, 1994; p. 3; Forcey, 1994; p. 57; Moore, 2003, p. 58). According to the moral, social and political criteria envisaged by each period, the limits of motherhood are drawn and at the same time the “ideal” is created. The idea that the mother has to protect her child, to take care of him/her in the most sacrificing way and to devote herself to her child, becomes an important determinant of a woman’s life by establishing in a universal and intercultural way (Direk, 2009, p. 21). At this point, the intense motherhood ideology which was coined by Hays (1996, p.8), enlightens us as a key concept of what the limits of motherhood should be. The ideology of the intense motherhood; is a child-centered ideology which prioritizes the needs of a child and sees mother as the primary responsible for the care and development of a child. It is defined as a financially challenging and labor-intensive ideology as well. This quickens the intense motherhood ideology which consists of child-centered, expertly guided, time consuming and financially challenging values. By drawing the boundaries of the “good” and “sufficient” mother; the intense motherhood ideology includes all the mothers working at home or in a paid work, and it also idealizes a mother that takes the primary responsibility and prioritizes the needs of her children by interiorizing the motherhood values and expectations.

## **Ideology of Gender, Professional Life and Motherhood**

The perspective on the positions of women and men in private and public areas, defined as gender attitudes, is an important indicator of identity (Zhou, 2017, p. 752). The hegemonic gender perspective defines the primary responsibility of the mother as childbearing and caring, while defining the father through the role of making money. The continual conflict between these two areas and restrictive effects of social norms can be oppressive on working mothers and they can make an extra effort to fulfil their household responsibilities without delay. For instance, the expectation from the gender revolution during the 1960s and 1970s was that; with increasing inclusion of women in employment, men’s participation in domestic responsibilities and childcare would increase. Although the developments have

enabled the man to participate in these activities, it has not been realized at the expected level; it is still argued that domestic work and childcare remain a key task for women (Raley et al., 2012, p 1422; Mattingly & Bianchi, 2003).

## The Scope of Research and Method

In this study, a qualitative research, which makes it possible to consider an event or a fact from the perspective of an experiencer and also makes it possible to understand how s/he interprets these events or facts, was preferred as a method (Neuman, 2017, p. 131). Based on interpretative perspective accordingly, this study tries to reveal how executive women make meanings in their own life. It is based on the data of in-depth interviews conducted with 15 executive mothers working in 5-star hotels in Antalya, and they were determined by purposive sampling method. With reference to the interviews conducted, cognitive categories were generated, and several themes were created.

## Results

The results were analyzed by creating three different themes in order to make it easier for the reader to read, and also make it possible for the researcher to discover and categorize the common understandings. The first of these mentioned themes is “the motherhood as an all-inclusive system” which makes possible to define motherhood’s roles and responsibility areas. The other theme is “house mother”, “business mother” a hierarchical distinction, which is based on the interviewers’ own conceptualizations. This theme mostly includes women’s intense working life and their preferences about their motherhood experience and narratives. In the theme of a motherhood as “a heart-searching”; problems of women, questionings, inadequacies of them and motherhood pressures are discussed.

### Motherhood as an “All-inclusive System”

Social expectation regarding motherhood goes well with the traditional gender roles, and it is expected from women to fulfil their domestic responsibilities. Because getting married and being a parent for women result in spending much more time for domestic works, while these transitions decrease the time spent by men for the domestic responsibilities (Cunningham, 2001, p. 184). This process is not directly related to the status and position of the woman, but rather it is produced



though the identity of motherhood. Therefore, the perspectives on motherhood of executive women working in tourism sector were shaped around the concept of the hotel where they work, it was defined as “all-inclusive system”.<sup>1</sup> In this context, the expectation from mother is that she should serve all day long and fulfil certain activities as in the all-inclusive system. In terms of womanhood and motherhood roles, “All- inclusive system” is an important metaphor which makes it possible to understand gender roles by including necessary roles and responsibilities being expected from a woman. So, “Turkish society’s expectation from a woman is not to think, not to question. Its expectation from mother is an all-inclusive system. I mean, all-inclusive system as in the hotel includes breakfast, lunch, dinner and all-you-can-eat buffet. 24 hours food service, laundry service, this service, that service...” (G3, executive of guest relations, age: 34, child: 3,5 years old). This statement makes it possible for us to understand gender roles and the expectations regarding motherhood. Women use this metaphor in their own narratives starting from their own motherhood experiences and society’s perspectives about motherhood. In all-inclusive system; by including the roles regarding motherhood in the sphere defined as woman work, the roles are naturalized, and it is evaluated as not an acceptable work which does not have concrete bringing. In this study mentioned, although participants state that their husbands help them, most of the responsibilities about domestic roles and the primary care of the child are taken by mothers: By the way of building motherhood and fatherhood identities being shaped around womanhood and manhood roles in a hierarchal platform, it promotes the continuity of the gender inequality. Hence, one-sided distribution of the roles is obvious in the narratives of the participants and the domestic roles are not shared as expected:

### **Preferred motherhoods “House Mother” / “Business Mother”**

Although all of the participants state that they exert much more effort to domestic roles and childcare and take more responsibilities than men, they admit that they prefer working in all conditions by choosing the distinction of “house mother” and “business mother”. The researcher developed this conceptual distinction by asking

1 All-inclusive System; “it means that all of the activities and services which are necessary for the customers are sold by the company in return for a certain and single price. It includes accommodation, flight ticket, airport transfer, breakfast, lunch and dinner, snacks, local and imported drinks, hot-cold, containing alcohol- or alcohol-free drinks, sportive activities” (Menekşe, 2005, p. 98).

questions about how participants developed a perspective on working life due to intense working conditions and tension caused by their motherhood identities, whether they could replace their position with their mother roles and how they experienced ideal motherhood in this context. In all circumstances, the participants state that they maintain working, they need to maintain it and it is an important choice for them.

Hays (1996), who admits that working women are influenced by the motherhood ideology, states that they are forced to keep pace with the normative system which is created by “super”, “good” mother while having a successful career. A participant’s statement which defines ideal mother both as a working and caring mother also supports this argument. *“I think I am an ideal mother. I am working. I am also raising my child; I see my child’s happiness. Self-confident. I go abroad with my child every year, I see that, and I am doing that, I am trying to do that at least”* (G6 sales and marketing manager, 36 years old, the child is 10 years old). As a matter of fact, participants state that working transforms motherhood identities, make them free and help them be a better mother whatever happens.

### “Motherhood” as a Heart-searching

The ideal form created becomes a central element of women’s life regardless of the age of the child and it becomes an important factor that determines their activities in daily life. In the light of internalized motherhood values and expectations, they take the primary responsibilities of the children and priorities their needs. The ideal mother that is evolved around intense motherhood ideology; it may create pressure on women by shaping around quality time discourse. The fact that the time remaining after a busy working day is devoted to the activities to be carried out for the child and the determination of this criterion with the understanding of quality time can be read as an indicator of this. In mothers’ own narratives, the standards of an ideal and good mother are determined by means of “love”, “providing self-confidence”, “sparing sufficient time”, “spending quality time”; it may result in a tension among mothers who cannot fulfil these standards. “Good” mother ideology produces a paradox by the way of attaching importance to the idea of suppressing negative feelings. Thus, one of the participants states that *“actually I feel like I am getting crazy. But I am suppressing it”* (G12, marketing director, 38 years old, 3 years old child) Her statement shows how the pressure resulted from motherhood, working and other responsibilities cause a tension. On the one hand, this ideology puts pressure on mothers, on the other hand, it also imposes on them

the idea that they should cope with the problems caused by this oppression, and they should not reflect these problems on child: The mothers who are tired after long working hours and intense working, they start to think that they cannot take care of their children well enough, and they feel guilty by questioning themselves constantly. Striving to pursue their careers in business and trying to be a “good” mother conflicts with each other, and it turns into repressive factors on women.

## Conclusion

This study, which is based on the examination of what kind of pressure and tensions caused by the intensive working conditions and the ideologies of the dominant motherhood on women, tries to understand the motherhood experience from their perspectives. It has been observed that executive women, who work in five stars hotels in tourism sector, work six days a week and full-time, they even work by having heavy schedule. The effects of these working conditions and the executive position requiring intense responsibility on their motherhood experience were opened to discussion through face-to-face interviews and it was seen that mothers often experienced tension and conflict in their roles. It was seen that efforts to balance work life, domestic roles, and especially motherhood roles, expanded their area of responsibility and became the source of various problems. The anxiety of not being able to spare time for the child and not being able to take care of the child was predominantly included in the narratives and a questioning of adequate and inadequate motherhood was made. Questionings regarding motherhood result in spending women’s free time for domestic responsibilities or childcare; this causes a limitation on women’s social life. Not being able to set aside time for themselves, loss of motivation for the social life, and stating that they do not have a life outside of work and the child can be read as the most fundamental indicator of this situation. Some of the simple desires are drinking some coffee all alone, doing sport but not being able to do that, a vacation without considering anything regarding work and the child; this can be argued that it is an indicator of the tension created by women’s responsibilities and trying to be an “ideal” , “good” mother. Although the tensions become the source of various problems and questionings from time to time, they never want to be a “house mother”, they also specifically state that one of the conditions required to be a “good” mother is to work and provide a good future for their children.

## Kaynakça | References

- AÇEV (2017). Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi I: Türkiye’de İlgili Babalık ve Belirleyicileri Ana Raporu, [http://ilkisbabalik.acev.org/wpcontent/uploads/2017/06/ilgilibabalikyoneticiozeti.08.06.17.web\\_.pdf](http://ilkisbabalik.acev.org/wpcontent/uploads/2017/06/ilgilibabalikyoneticiozeti.08.06.17.web_.pdf), Erişim tarihi: 1 Ekim 2019.
- Arendell, T. (2000). “Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade’s Scholarship”. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 1192-1207, <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01192.x>.
- Badinter, E. (1992). *Annelik Sevgisi: 17. Yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi*. Çelik K. (Çev.) İstanbul: AFA Yayınları.
- Başak, S., Kingir, S., & Yaşar Ş. (2013). *Kadının Görünmeyen Emegi: İkinci Vardiya*. Anka Kadın Raporları No: 13-01, Ankara: Ames Matbaacılık.
- Barutçu A., & Hıdır N. (2016). “Türkiye’de Babalığın Değişen Roller, (Pro)Feminist Babalar”. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(2), 27-45.
- Bianchi, S. M., Millie, M. A., Sayer, L. C., & Robinson, J. P. (2000). “Is Anyone Doing the Housework? Trends in the Gender Division of Household Labor”. *Social Forces*, 79(1), 191-228.
- Binkert, D. (1995). *Melankoli Kadındır*. İgan İ. (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bora, A. (2005). *Kadınların Sınıfı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boris, E. (1994). *Home to Work: Motherhood and the Politics of Industrial Homework in the United States*. New York: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril Tahakküm*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bridges, J. S., Etaugh, & C., Farrell, J. B. (2002). “Trait Judgments of Stay-at-Home and Employed Parents: a Function of Social Role and/or Shifting Standards?”. *Psychology of Women Quarterly*, (26), 140–150. <https://doi.org/10.1111%2F1471-6402.00052>.
- Chodorow, N. J. (1999). *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. California: University of California Press.
- Christopher, K. (2012). “Extensive Mothering: Employed Mothers’ Constructions of the Good Mother”. *Gender and Society*, 26(1), 73-96.
- Collins, C. (2019). *Making Motherhood Work: How Women Manage Careers and Caregiving*. New Jersey: Princeton University Press.
- Corinaldi, M. (2019). “Motherhood in the Workplace: A Sociological Exploration into the Negative Performance Standards and Evaluations of Full-Time Working Mothers”. *Philologia*, 11(1), 13–16. DOI: <https://doi.org/10.21061/ph.172>.
- Cunningham, M. (2001). “Parental Influences on the Gendered Division of Housework”. *American Sociological Review*, 66 (2), 184-203, DOI: 10.2307/2657414.
- Direk, Z. (2009). “Çok Tuaf Bir İktidar: Annelik”. *Amargi*, (15), 21-22.
- Doucet, A. (2013). “Gender Roles and Fathering”, In N. J. Cabrera & C. S. Tamis-Lemonda (Eds.), *Handbook of Father Involvement: Multidisciplinary Perspectives*, (pp. 297-319), New York: Routledge Press.
- Douglas, S., & Michaels, M. (2004). *The Mommy Myth, the Idealization of Motherhood and How it Has Undermined Women*. New York: Free Press.
- Dow, D. M. (2016). “Integrated Motherhood: Beyond Hegemonic Ideologies of Motherhood”. *Journal of Marriage and Family*, (78), 180–196 , DOI:10.1111/jomf.12264.
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği*. Yurdanur Salman (Çev), İstanbul: Payel Yayınları.
- Forcey, L. R. (1994). “Feminist Perspective on Mothering and Peace”. In E. N. Glenn, G. Chang & L. R. Forcey (Eds.), *Mothering: Ideology, Experience and Agency*, (pp. 355-377), London: Routledge Company.
- Gerson, K. (2010). *The Unfinished Revolution How a New Generation Is Reshaping Family, Work, and Gender in America*. Oxford, New York: Oxford University Press.

- Glenn, E. N. (1994). "Social Constructions of Mothering: A Thematic Overview". In E. N. Glenn, G. Chang & L. R. Forcey (Eds.), *Mothering: Ideology, Experience and Agency*, (pp. 1-33), London: Routledge Company.
- Goodwin, S., & Huppatz, K. (2010). "The Good Mother in Theory and Research: an Overview". In Goodwin S. & Huppatz K. (Eds.), *The Good Mother*, (pp. 1-24), Sydney: Sydney University Press.
- Hays, S. (1996). *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven, London: Yale University Press.
- Hochschild, A. R., & Machung, A. (1989). *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. New York: Penguin Books.
- Jacobs, J. A., & Gerson, K. (2016). "Unpacking Americans' Views of the Employment of Mothers and Fathers Using National Vignette Survey Data: WS presidential Address". *Gender & Society*, 30 (3), 413-441, DOI: 10.1177/0891243215597445.
- Lareau, A. & Weininger, E. B. (2008). "Time, Work, and Family life: Reconceptualizing Gendered Time Patterns Through the Case of Children's Organized Activities". *Sociological Forum*, 23 (3), DOI: 10.1111/j.1573-7861.2008.00085.x.
- Macdonald, C. (1998). "Manufacturing Motherhood: The Shadow Work of Nannies and Au Pairs". *Qualitative Sociology*, (21), 25-53, <http://dx.doi.org/10.1023/A:1022119309086>.
- Mattingly, J. M., & Bianchi, S. M. (2003). "Gender Differences in the Quantity and Quality of Free Time: The U.S. Experience". *Social Forces*, 81(3), 999-1030.
- Menekşe, R. (2005). "Her Şey Dahil Sisteminin ve Sistemden Faydalananlar Açısından Etkilerinin Otel Yöneticilerinin Gözünden Değerlendirilmesi (Marmaris Örneği)". *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (1), 97-124.
- Millet K. (1989). *Cinsel Politika*. Seçkin Selvi (Çev.), İstanbul: Payel Yayınları.
- Mitchell, J. (1985). *Kadınlık Durumu*. Günseli İnal, Vd. (Çev), İstanbul: Kadın Çevresi Yayınları.
- Molyneux M., (2012). "Ev Emegi Tartışması ve Ötesi". İçinde G. Acar-Savran & N. Tura Demiryontan (Edt.), *Kadının Görünmeyen Emegi*, (s. 115-155), İstanbul: Yordam Kitap.
- Moore , H. L. (2003). "Mothering and Social Responsibilities İn a Cross-Cultural Perspective". In E. B. Silva (Ed.), *Good Enough Mothering*, (pp. 58-75). London: Routledge.
- Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicelik Yaklaşımlar I-II*. Ankara: Yayın Odası Yayınları.
- Pedersen, S., & Lupton, D. (2018). "What are You Feeling Right Now? Communities of Maternal Feeling on Mumsnet". *Emotion, Space and Society*. (26), 57-63. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2016.05.001>.
- Pedulla, D. S., & Thébaud, S. (2015). "Can We Finish the Revolution? Gender, Work-Family Ideals, and Institutional Constraint". *American Sociological Review*, 80(1), 116-139, <https://doi.org/10.1177/0003122414564008>.
- Porter, M. (2010). "Focus on Mothering: Introduction". *Hecate*, 36 (1/2), 5-16.
- Raley, S., Bianchi, M. S. Wang, W. (2012). "When Do Fathers Care? Mothers' Economic Contribution and Fathers' Involvement in Child Care". *AJS*, 117(5): 1422-1459. doi:10.1086/663354.
- Rich, A. (1995). *Of Woman Born: Motherhood As an Experience and Institution*. New York: W. W. Norton & Company.
- Ruddick, S. (1980). Maternal Thinking. *Feminist Studies*, 6 (2), 342-367.
- Stevenson, L. (2015). "Working Mothers in Neoliberal Times". *The Australian Sociological Association Conference*, Cairns, 23-26 November, <https://tasa.org.au/wp-content/uploads/2015/05/Stevenson-2015.pdf>.
- Thurer, S. L. (1994). *Myths of Motherhood*. Boston: Houghton Mifflin.
- Turner, P. K., & Norwood, K. (2013). "Unbounded Motherhood: Embodying a Good Working Mother Identity". *Management Communication Quarterly*, 27(3), 396-424, DOI: 10.1177/0893318913491461.
- Zhou, M. (2017). "Motherhood, Employment, and the Dynamics of Women's Gender Attitudes". *Gender & Society*, 31(6), 751-776, <https://doi.org/10.1177%2F0891243217732320>.

